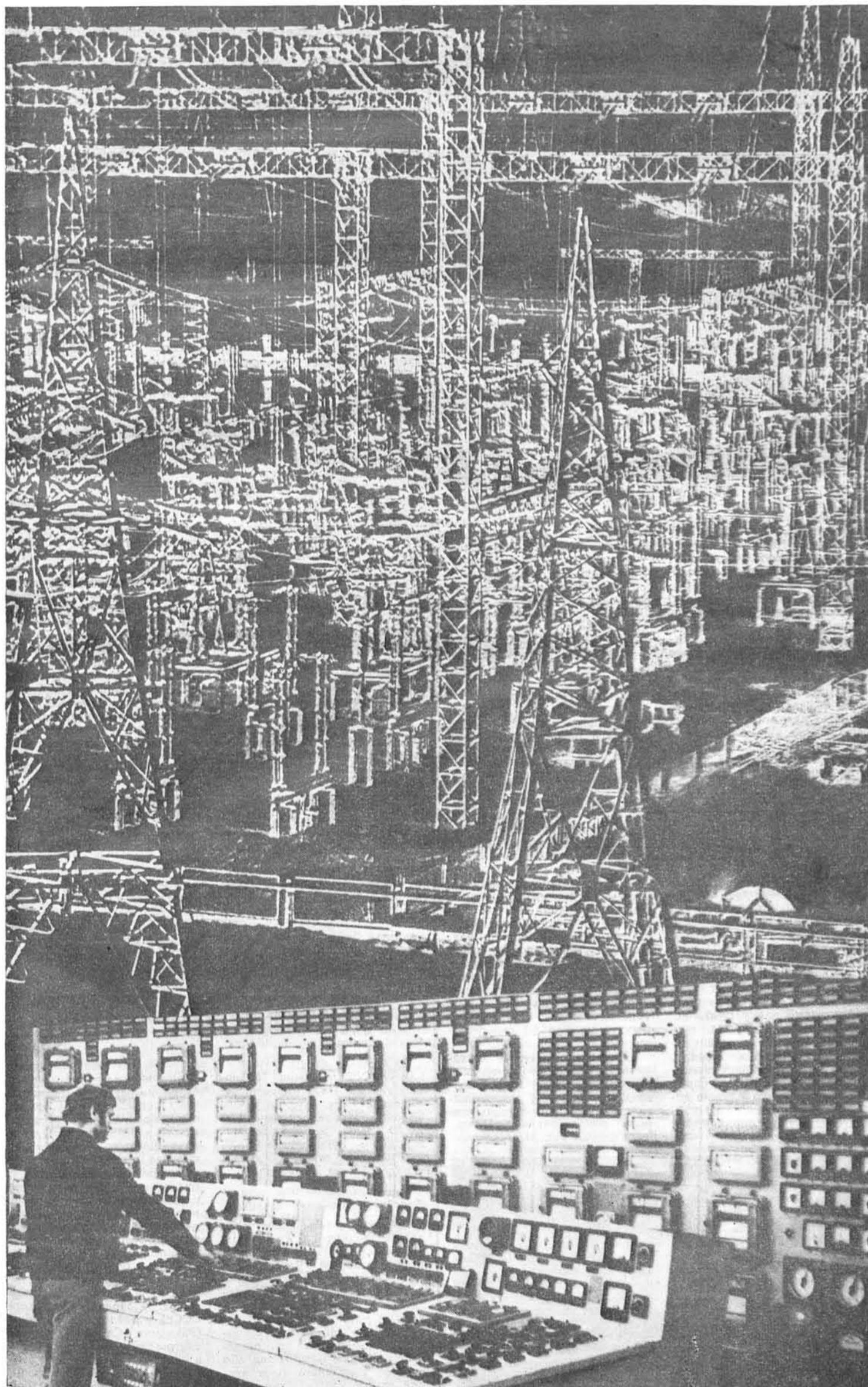

Голас Радзімы

№ 4 (1730)
28 студзеня 1982 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

ЯК ВЫБІРАЮЦЬ
МЕСЦА ДЛЯ НОВА-
ГА ГОРАДА

[«Хто ставіць кропку
на карце»]
стар. 2—3

АБ РАБОЧАЙ ЗМЕ-
НЕ КЛАПОЦІЦА
ЗАВОДСКІ ПРАФ-
САЮЗ

[«Как одна семья»]
стар. 4

СЛОВА ПРА РЫГО-
РА ШЫРМУ

[«Сцяжына міфа»]
стар. 6

У гэтым мудрагелістым хітра-спляценні правадоў падстан-цый на Лукомльскай ДРЭС недасведчанаму чалавеку цяжка разабрацца. Але аператар дакладна ведае, куды і колькі падаць электраэнергіі: паварот ключа — і цудадзейная сіла пацягла па правадах высокавольтавых ліній. Ад яе прыйшлі ў рух матары на фермах, загулі станкі на заводах, засвяціліся вокны ў вясковым доме і гарадскім гмаху. Паглядзіце на здымак: ці не здаецца вам гэты чалавек ля пульту Лукомльскай ДРЭС вялікім і ўсемагутным чараўніком! [Фотарэпартаж з Новалукомля змешчаны на 3-й стар.].

ПАДЗЕІ • ЛЮДЗІ • ФАКТЫ

У МЭТАХ СУПРАЦОЎНІЦТВА

У СССР з афіцыйным візітам знаходзілася партыйна-ўрадавая дэлегацыя Народнай Рэспублікі Ангола на чале з членам Палітбюро, сакратаром ЦК МПЛА — Партыі працы Лусіа Ларай. 20 студзеня ў Крамлі адбыліся перагаворы члена Палітбюро ЦК КПСС, Старшыні Савета Міністраў СССР М. Ціханова з членам Палітбюро, сакратаром ЦК МПЛА — Партыі працы Лусіа Ларай. У ходзе перагавораў, якія праходзілі ў цёплай, дружалюбнай абстаноўцы, было выказана ўзаемнае перакананне, што ўсебаковае развіццё адносін у палітычнай, эканамічнай, культурнай і іншых сферах на базе Савецка-ангольскага дагавора аб дружбе і супрацоўніцтве адпавядае інтарэсам народаў абедзвюх краін і служыць справе ўмацавання міру і бяспекі ў Афрыцы і ва ўсім свеце.

Адбыўся абмен думкамі па пытаннях міжпартыйнага супрацоўніцтва. Было пацверджана агульнае жаданне развіваць і ў далейшым мацняць сувязі, узаемнае абгажэнне вопытам паміж КПСС і МПЛА — Партыяй працы. У гэты ж дзень у Крамлі была падпісана праграма эканамічнага і тэхнічнага супрацоўніцтва, а таксама гандлю паміж Саюзам Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік і Народнай Рэспублікай Ангола на 1981—1985 гады і на перспектыву да 1990 года. Праграму падпісалі М. Ціханова і Л. Лара.

УЗНАГАРОДА ІНСТЫТУТУ

У канцы студзеня ў Маскве ва ўрачыстай абстаноўцы калектыву Беларускага навукова-даследчага інстытута навукова-тэхнічнай інфармацыі і тэхніка-эканамічных даследаванняў Дзяржплана БССР (БелНДІНТІ) быў уручан Дыплом І ступені ВДНГ СССР, а яго супрацоўнікам, якія ўдзельнічалі ва ўсесаюзным аглядзе, — медалі.

На ВДНГ СССР праводзілася ўсесаюзная выстаўка-агляд «Навукова-тэхнічная інфармацыя ў СССР», і Інстытут прадставіў свае дасягненні ў пяці раздзелах.

Па выніках агляду пастановай Галоўнага камітэта ВДНГ СССР і дырэктцыі выстаўкі Беларускі навукова-даследчы інстытут навукова-тэхнічнай інфармацыі і тэхніка-эканамічных даследаванняў Дзяржплана БССР быў прызнаны пераможцам. Ён удастоены ўзнагароды за распрацоўку і ўкараненне аўтаматызаванай сістэмы навукова-тэхнічнай інфармацыі.

НЕЗВЫЧАЙНЫ МАТЭРЫЯЛ

«Казфіцыент цеплавога расшырэння роўны нулю» — такі дзіўны радок запісан у «пашпарце» новага матэрыялу, атрыманага вучонымі Бе-

ларускага тэхналагічнага інстытута.

Спраўды, у прыродзе няма нічога, што захоўвала б нязменны аб'ём пры рознай тэмпературы. Кераміка, народжаная ў сценах інстытута, з законамі фізікі і не спрачаецца. Яна складаецца са звыштрывалага шкла, якое расшыраецца пры нагрыванні, і хімічнага злучэння, якое змяняецца ў аб'ёме з ростам тэмпературы. Са старанна падобранай сумесі гэтых кампанентаў і спякаецца незвычайны матэрыял, дзе працэсы расшырэння і сціскання ўзаемна кампенсуюцца.

Такая кераміка жараўстойлівая і здольная вытрымаць рэзкія перапады тэмпературы.

канструктары Мінскага мотавелазавода стварылі трэнажор «Бадзёрасць». Ён прызначаны для выкарыстання ў кабінетах лячэбнай фізкультуры, у групах здароўя, а таксама дома. «Катанне» на велатрэнажоры — добры сродак для трэніроўкі сардэчна-сасудзістай сістэмы, развіцця мышц, пазбаўлення ад лішняй паўнаты. Спецыяльнае прыстасаванне дазваляе рэгуляваць намаганне на педалі ў залежнасці ад трэніраванасці і стану здароўя. Працягласць фізічнай нагрукі вызначаецца з дапамогай лічылніка «наезджаных кіламетраў».

НА ЗДЫМКУ: інжынер-канструктар заводу Таццяна КАБАНАВА адной з першых «асвойла» трэнажор.

АВАРЫЙНАЯ СІСТЭМА РАСЛІН

Расліны валодаюць вялікім запасам трываласці. Механізм гэтай з'явы даследавалі вучоныя Інстытута генетыкі і цыталогіі Акадэміі навук Беларускай ССР. Запас трываласці, сцвярджаюць яны, гэта колькасць ферментаў, што забяспечваюць выжывальнасць раслін у неспрыяльных умовах.

Адкрыццё дае ў рукі селекцыянераў надзейны сродак для ацэнкі перспектывнасці зыходнага матэрыялу. Цяпер з'явілася магчымасць вызначыць здольнасць сорту да адаптацыі ўжо ў ходзе даследаў, з дапамогай звычайных біяхімічных сродкаў. На

самых ранніх стадыях селекцыі можна будзе адбраць вынослівыя расліны і выбракоўваць неперспектыўныя. Правільнасць вывадаў, зробленых вучонымі, пацвердзілася эксперыментамі з трыма сотнямі гатункаў пшаніцы, ячменю, кукурузы.

ПАДКАЗАЛІ ВУЧОНЫЯ

Удвая хутчэй і больш трывала «зшываюцца» цяпер паветраводныя трубы на Магілёўскім заводзе вентыляцыйных загатоўак. Новы высокапрадукцыйны і больш эканамічны спосаб вырабу іх падказалі работнікам вытворчасці вучоныя Кіеўскага інстытута электрарваркі імя Я. Пятоня. Яны прапанавалі прымяніць вядомы метады плазменная-дугавой зваркі ў вуглекіслым газе.

Пастаўленае на дзеючай механізаванай лініі простае прыстасаванне з дапамогай плазменнай зваркі змацоўвае сталёвыя лісты за лік іх уласнага наплаву. Само зварачнае шво становіцца своеасаблівым абручом у паветраводных трубах, надае ім дадатковую цвёрдасць і трываласць.

БЕЛАРУСКІЯ НАФТАВІКІ Ў ЦЮМЕНІ

Беларускае ўпраўленне буравых работ датэрмінова выканалі праграму 1981 года па бурэнню нафтавых шчылін на цюменскай зямлі. Пройдзена больш за 384 тысячы метраў горных парод, што ў 1,6 раза перавышае праходку папярэдняга года. Сёлета беларускія нафтавікі ў Цюмені павінны прабурыць 520 тысяч метраў горных парод пры павелічэнні аб'ёму праходкі ў 1,4 раза.

КУХНЯ - АЎТАМАТ

Адзін чалавек можа падрыхтаваць кармы для цэлай жывёлагадоўчай фермы пры дапамозе абсталявання, якое сканструявана вучонымі Цэнтральнага навукова-даследчага інстытута механізацыі і электрыфікацыі сельскай гаспадаркі Нечарназёмнай зоны СССР. Кухні-аўтаматы працуюць у многіх гаспадарках Беларусі, у тым ліку і ў саўгасе «Стара-Барысаў» Барысаўскага раёна. Да малочнага комплексу раз-пораз пад'язджаюць цяжка і з цюкамі саломы, канцэнтратамі, каранеклубняплодамі, сіласам, рознымі дабаўкамі. Канвеер падхоплівае кармы і нясе іх да здрабняльнікаў, запарнікаў, змяшалнікаў. Дазатары рэгулююць паступленне на кухню неабходных кампанентаў, і збалансаваная па ўсіх пажыўных рэчывах кармае выходзіць адтуль няспынна. За гадзіну рыхтуецца да 15 тон фуражу.

Няспынна дзеючае абсталяванне дазваляе без адзінай ручной аперацыі падрыхтоўваць кармае сумесі для дойнага статку ў дзве тысячы кароў.

ПРАГНАЗІРУЕЦЦА ПОШУК, ВЫВУЧАЮЦЦА ЭВАЛЮЦЫЯ ЗЯМНОЙ КАРЫ І БУДОВА НЕТРАЎ

МІЖНАРОДНЫЯ ПРАГРАМЫ

— Міжнародная праграма геалагічнай карэляцыі (МПГК) — адно з буйных сумесных даследаванняў вучоных усёго свету, — расказвае намеснік дырэктара Інстытута геахіміі і геофізікі Акадэміі навук Беларусі, доктар геалага-мінералагічных навук Уладзілен КУЗНЯЦОУ. — Наша навуковая тэматыка цесна звязана з распрацоўкай гэтай праграмы, а таксама з гідралагічнай, «Чалавек і біясфера» і іншымі. Арыгінальныя ідэі і глыбока абгрунтаваныя вывады прапанавалі вучоныя-геолагі Беларусі, удзельнічваючы ў розных міжнародных праграмах.

Мэта МПГК — вивучэнне эвалюцыі зямной кары і будовы нетраў, высвятленне паходжання карысных выкапняў, прагноз пошукаў, рацыянальнае выкарыстанне мінеральных рэсурсаў. У праграме ўдзельнічае звыш тысячы спецыялістаў больш чым са ста краін.

У Беларусі нацыянальны камітэт па МПГК быў створаны ў 1976 годзе. Яго ўзначаліў акадэмік рэспубліканскай Акадэміі навук Аляксандр Махнач. Камітэт аб'ядноўвае намаганні геологаў рэспублікі ў даследаваннях па пяці праектах праграмы, распрацоўвае планы і напрамкі работ, ажыццяўляе сувязі з агульнасаюзным і Украінскім камітэтам МПГК, ЮНЕСКА і Міжнародным саюзам геалагічных навук, нацыянальнымі камітэтам Вялікабрытаніі, Швецыі, Польшчы, ГДР і іншых краін.

Беларускія вучоныя актыўна ўдзельнічаюць у рабоце па МПГК: прапанавалі шэраг арыгінальных ідэй. У іх ліку — легенда Тактанічнай карты Усходне-Еўрапейскай платформы (такія карты паказваюць структуру зямной кары і адлюстроўваюць асноўныя этапы яе развіцця). Яна прынята за аснову пры складанні Міжнароднай карты для тэрыторыі захаду Савецкага Саюза, Польшчы, ГДР, акваторыі Паўночнага мора і прылеглых рэгіёнаў.

Геологі выявілі таксама новыя месцы неагенавых адкладанняў у шэрагу раёнаў Беларусі. Акрамя таго, абгрунтаваны крытэрыі вылучэння неаген-антрапагеннай граніцы (адкладанняў горных парод у перадапошні і апошні перыяды геалагічнай гісторыі Зямлі).

Раскрытыя раней невядомыя асаблівасці і заканамернасці будовы далін Нёмана і часткі Дняпра, што дазволіла пачаць пошукі карэзных руд Беларускага масіву. Вучоныя-геологі рэспублікі дэталёва вивучылі многія віды старадаўняй фауны. Па іх рэштках супастаўлены сілурыйскія і дэвонскія (адны з вельмі старажытных) адкладання Беларусі, Украіны, Польшчы. Па Міжнароднай праграме геалагічнай карэляцыі беларускімі геологамі апублікавана 85 навуковых работ, уключаючы 8 манаграфій.

Гідралагічная праграма з 1980 года ўступіла ў другую фазу свайго развіцця. Цяпер намаганні вучоных, у тым ліку і беларускіх, сканцэнтраваны на расшырэнні і паглыбленні ведаў аб гідралагічным рэжыме і балансе вод, іх узаемазвязях з гаспадарчай дзейнасцю чалавека, на распрацоўцы прынцыпаў рацыянальнага выкарыстання і кіравання воднымі рэсурсамі. Ужо атрыманы новыя звесткі аб паверхневых і глыбінных водах і іх узаемадзеянні адзін з адным, вызначаны напрамкі пошуку падземных вод. Намечаны прагноз змяненняў рэжыму паверхневых і грунтовых вод пад уплывам асушэння забалочаных зямель, якое шырока праводзіцца ў рэспубліцы.

Выконваючы праграму «Чалавек і біясфера», беларускія вучоныя правялі важныя даследаванні па геахіміі біясферы. Вызначана, напрыклад, уздзеянне індустрыі на састаў рачных вод і ападкаў, расліннае покрыва і іншыя кампаненты ландшафту Беларусі. Зроблены прагноз змяненняў у біясферы тэрыторыі рэспублікі пад уплывам плануемага развіцця яе народнай гаспадаркі да 2000 года. Гэтыя работы цесна звязаны з вырашэннем практычных задач сельскай гаспадаркі і аховы здароўя, служаць асновай для комплекснага выкарыстання рэсурсаў ландшафту і аховы навакольнага асяроддзя.

Юрый САПАЖКОУ.

ГОРАДАБУДАЎНІЧЫ БУМ

І ЯГО ЗАКАНАМЕРНАСЦЬ

ХТО СТАВІЦЬ КРОПКУ НА КАРЦЕ

За апошняе дзесяцігоддзе на карту СССР нанесена 164 новыя гарады і 332 пасёлкі гарадскога тыпу. Высокія тэмпы урбанізацыі краіны чакаюцца і ў 80-я гады. Паводле прагнозных ацэнак Дзяржплана СССР, к 1990 году з'явіцца 150 новых гарадоў і каля 300 пасёлкаў.

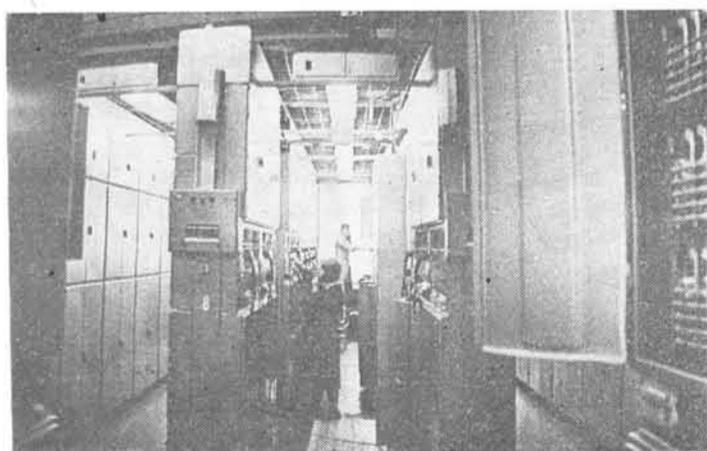
Чым выкліканы гэты гарадабудавнічы бум?

Прычыны розныя, але перш за ўсё хацелася б адзначыць, што стварэнне новых гарадоў, рост і развіццё ўжо існуючых — працэс планавы, закладзены ў гадавыя і пяцігадовыя праграмы гаспадарчага і сацыяльнага развіцця СССР. Ён адлюстроўвае дынамізм савецкай эканомікі, рост яе патэнцыялу. Кожны новы горад або пасёлак гарадскога тыпу часцей за ўсё ўнікаў там, дзе ўваходзілі ў строй новы завод або фабрыка, новая электра-

станцыя або навуковы цэнтр.

З'яўленне вялікай колькасці гарадоў і пасёлкаў гарадскога тыпу садзейнічала і палітыка стрымлівання росту гарадоў-гігантаў з насельніцтвам да 500 тысяч чалавек і больш. Не выпадкова з 3200 буйных прамысловых прадпрыемстваў, пабудаваных у 70-я гады, большасць размешчана ў сярэдніх, малых і новаўтвораных гарадах. Гэтай жа стратэгіі Савецкая дзяржава мае намер прытрымлівацца і ў далейшым.

Новыя гарады ў наступныя гады з'явіцца на базе развіцця атамнай энергетыкі (пераважна ў еўрапейскай частцы СССР), у раёнах нафтаздабычы (Заходняя Сібір) як базавыя цэнтры прамыслаў і нафтахіміі, а таксама ў месцах збудавання новых гідрэлектрастанцый (галоўным чынам у Сібіры). Узростаць маштабы гарадабудавання ў Казахстане і Сярэд-

У Брэсце пачала працаваць першая чарга аўтаматычнай міжгародняй тэлефоннай станцыі. Тут устаноўлена новае тэхналагічнае абсталяванне, якое ўключае ў сябе электронна-вылічальную тэхніку. Гэта дае магчымасць абанентам хутка звязвацца з любым горадам вобласці і рэспублікі. У будучым годзе плануецца ўвесці ў строй наступную чаргу.

НА ЗДЫМКУ: адзін з участкаў новай міжгародняй станцыі.

3 МАРКАЙ «ЗТС-МАРЦІН»

Адзін з асноўных напрамкаў развіцця машынабудавання ЧССР — спецыялізацыя і кааперацыя з краінамі — членамі СЭУ, і перш за ўсё з Савецкім Саюзам.

...Нацыянальнае прадпрыемства цяжкага машынабудавання ў горадзе Марцін — равеннік СЭУ. Лакаматывы і пад'ёмныя краны, вагоны і трактары, экскаватары і дарожна-будаўнічыя машыны — вось далёка не поўны пералік вырабаў з маркай «ЗТС-Марцін». Цяпер яны пастаўляюцца ў 35 дзяржаў, значная частка паступае ў краіны — члены СЭУ.

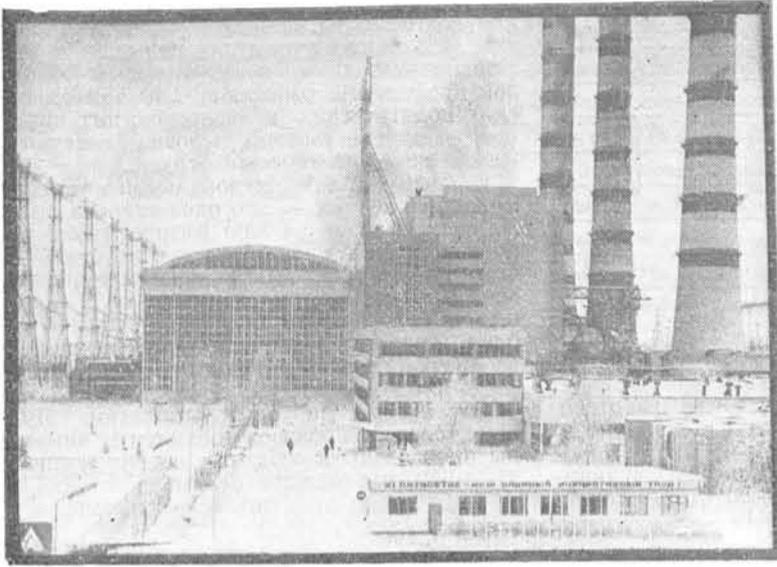
Першая доследная партыя рухавікоў для шматтонных самазвалаў вытворчасці Беларускага аўтамабільнага завода была пастаўлена ў 1973 годзе. Па сутнасці, гэта былі серыйныя матары, якія ўстанаўліваліся на лакаматывах. Таму неўзабаве з'явілася неабходнасць іх істотнай перапрацоўкі спецыяльна для самазвалаў-гігантаў. «Даводка» рухавіка вялася ў садружнасці з савецкімі спецыялістамі.

У 1976 годзе ў Жодзіна адправілі першыя восемнаццаць матараў. А праз чатыры гады выпуск дызеляў для «БелАЗаў» узрос у дзесяць разоў.

У 1981 годзе беларускія аўтамабілебудаўнікі атрымалі 200 рухавікоў з маркай «ЗТС-Марцін».

І сёння работа па ўдасканаленню рухавіка не спыняецца. Вядзецца яна на планавай аснове ў цесным кантакце з савецкімі заказчыкамі. Асабліва ўвага звяртаецца на надзейнасць, даўгавечнасць прадукцыі.

Кааперацыя ў вытворчасці вялікагрузных самазвалаў выгадна і СССР, і Чэхаславакіі. Бо гэта высокапрадукцыйная тэхніка працуе там, дзе здабываецца такая неабходная сыравіна для патрэб і народнай гаспадаркі ЧССР. У цяперашнім пяцігоддзі на развіццё марцінскіх заводаў выдзелена амаль два мільярды крон — больш, чым за тры папярэднія пяцігодкі. Гэтыя капіталаўкладанні дазваляць стварыць асновы для значнага расшырэння ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва з Савецкім Саюзам, іншымі краінамі сацыялістычнай садружнасці.

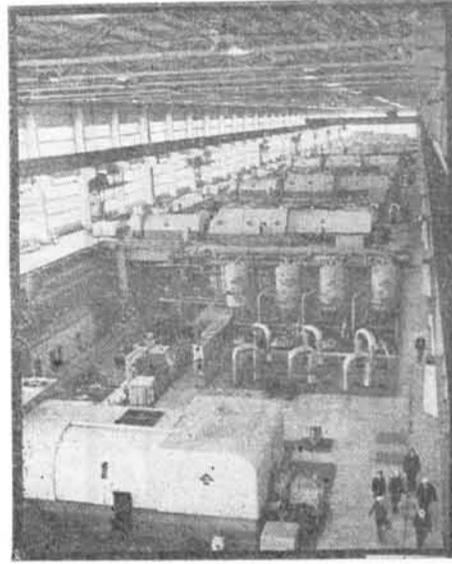
НА ШЛЯХУ З «ВАРАГАУ У ГРЭКІ»

ВОЛАТ НА БЕРАЗЕ ВОЗЕРА

Па тэмпах росту выпрацоўкі электраэнергіі Беларуская ССР займае адно з першых месцаў сярод саюзных рэспублік, значна апярэджвае і шэраг развітых капіталістычных краін. Найбольшую колькасць электраэнергіі выпрацоўвае цяпер Лукомльская ДРЭС, магутнасць якой перавышае 2 400 тысяч кілават.

У фотаальбоме, які расказвае пра гісторыю Лукомльскай ДРЭС, шмат фатаграфій. Вось старыя забудовы вёскі Пыркаўшчына. Саламяныя стрэхі, пахіленыя агароджы задумліва і неак маркотна глядзяць на сваё ўбогае адлюстраванне ў возеры. Гэтыя хаты былі пабудаваны на месцы некалі добра вядомага горада, што ляжаў на адным з гістарычных шляхоў з «варагаў у грэкі». Быў Лукомль і стольным горадам удзельных полацкіх князёў. У адзінаццатым стагоддзі агонь знішчыў паселішча. І на месцы яго ўзнікла вёска Пыркаўшчына. Цяпер жа няма і самой вёскі. Высачэзныя трубы-коміны, сучасныя карпусы электрастанцыі ўглядаюцца сёння ў тое самае Лукомльскае возера. А жыхары старых хатак атрымалі добраўпарадкаваныя кватэры.

Чаму імяна Лукомль стаў тым месцам, дзе распылі пабудавалі электрастанцыю? Аказваецца, усё ўзв'язана і прадумана. Станцыя размяшчаецца вельмі зручна, паблізу буйных прамысловых цэнтраў. У радыусе 100—160 кіламетраў знаходзяцца індустрыяльныя гарады

Мінск, Віцебск, Магілёў і іншыя. Значыць, ёсць спрыяльныя ўмовы для максімальнага скарачэння страт пры перадачы электраэнергіі. Прываблівала і вельмі выгадна крыніца тэхнічнага водазабеспячэння.

Будаўніцтва станцыі пачалося ў 1964 годзе. Адначасова ўзводзіўся жылы пасёлак. У снежні 1969 года першы энергаблок магутнасцю 300 тысяч кілават даў ток у энергасістэму рэспублікі. Ужо ў наступным годзе пасёлак быў перайменаваны ў горад. Так на карце Беларусі з'явіўся Новалукомль.

Адно цікавае параўнанне. Калі завяршылася будаўніцтва першай чаргі Лукомльскай ДРЭС, магутнасць яе складала 1 200 тысяч кілават. Столькі ж электраэнергіі давалі ўсе электрастанцыі дарэвалюцыйнай Расіі, разам узятыя.

Энергетычная жамчужына Беларусі на-

бірае магутнасць, дужэе. Далёка бачныя яе 250-метровыя трубы і галоўны корпус, які ўзняўся на вышыню дваццаціпаварховага дома. Электрычная рака расцякаецца адсюль ва ўсе канцы рэспублікі і за яе межы. А падпарадкавана яна чалавеку, які пабудаваў і гэтую станцыю, і горад.

З кожным годам прыгажэе Новалукомль. Нядаўна ўзведзены Палац культуры з залай на 700 месцаў і бібліятэкай на 60 тысяч тамоў, музычная школа, пабудаваны піянерскі лагер, а для працаўнікоў электрастанцыі — прафілакторый. Ёсць стадыён, басейн і многае іншае.

НА ЗДЫМКАХ: агульны від электрастанцыі; Віктар ВОЛАХАЎ — начальнік змены котлатурбіннага цэха; экспрэс-лабараторыя; машынная зала.

Фота С. КРЫЦКАГА.

няй Азіі, дзе плануецца размяшчэнне вялікай колькасці энерга- і працаёмкіх прадпрыемстваў; у раёнах фарміравання буйных тэрытарыяльна-вытворчых комплексаў (ТБК) у Заходняй і Усходняй Сібіры.

Напрыклад, у зоне, дзе будуюцца Байкала-Амурская магістраль (каля 1,6 мільёна квадратных кіламетраў), узнікае цэлае сузор'е новых гарадоў, для кожнага з якіх, зразумела, будзе адведзена сваё месца. Хто і як яго вызначыць?

Старажытныя рымляне, напрыклад, каб даведацца, ці прыдатнае месца для жыцця, выпускалі на яго авечак. Печаны жывёл чуйна рэагавала на якасць прыроднага асяроддзя. Цяпер, зразумела, прымяняюцца больш дасканалыя метады. Горадабудаўнічая ацэнка тэрыторыі ўключае ў сябе мноства фактараў: прыродны, географічны, дэмаграфічны, сацыяльны, эканамічны. Паколькі на практыцы іх ідэальнае спалучэнне сустракаецца даволі рэдка, выбар месца для будучага горада адбываецца шляхам супастаўлення некалькіх канкуруючых варыянтаў, найбольш блізкіх да аптымальнага.

Так, пры вызначэнні месца размяшчэння буйнейшага ў краіне комплексу па вытворчасці легкавых аўтамабіляў спецыялісты разглядалі 54 варыянты. Каб адабраць адзін, найбольш прымальны, звярнуліся да дапамогі электронна-

вылічальнай машыны. Справадлівая ЭВМ указала на так званую Баркоўскую пляцоўку (па суседству з невялікім горадам Тальяці). Цяпер тут вырастае буйны прамысловы цэнтр з насельніцтвам больш за паўмільёна чалавек, які адпавядае ўсім патрабаванням сучаснай горадабудаўнічай практыцы.

Метадам супастаўлення канкуруючых варыянтаў было вызначана таксама месца для Набярэжных Чалноў (завод па вытворчасці вялікагрузных аўтамабіляў — КамАЗ), Валгадонска (комплекс «Атаммаш»), Старога Аскола (электросталеплавільны камбінат) і многіх іншых.

Аднак не заўсёды ёсць магчымасць для шырокага выбару. Нафтагазавыя раёны Заходняй Сібіры з горадабудаўнічага пункту гледжання ўвогуле малапрымальныя, тым не менш за апошнія 15 гадоў тут вырастае нямала гарадоў і пасёлкаў. Тое ж самае адбываецца ў многіх асвойваемых у гаспадарчых адносінах раёнах Усходняй Сібіры, Далёкага Усходу, Сярэдняй Азіі.

Праблема — будаваць або не будаваць гарады ў гэтых раёнах і калі будаваць, то якія? — вельмі актуальная для СССР. Справа ў тым, што каля паловы тэрыторыі краіны знаходзіцца ў зоне вечнай мерзлаты (прыкладна 10 мільёнаў квадратных кіламетраў), вялікія плошчы заняты пяскамі і паўпустынямі, непраходнымі балотамі (самымі вялікімі на

нашай планеце), тундрай. Але імяна ў гэтых раёнах у апошнія дзесяцігоддзі геалагі частцей за ўсё адкрывалі значныя запасы карысных выкапняў. Прышлося ствараць пасяленні, ажыццяўляць гэтыя раёны, нягледзячы на складаны біякліматычны патэнцыял.

Савецкі Саюз выбраў гібкую стратэгію сацыяльна-эканамічнага асваення паўночных шырот. У нафтагазавых раёнах Заходняй Сібіры, напрыклад, непасрэдна на прамыслах створаны мабільныя (зборна-разборныя) пасёлкі вахтавага тыпу, прызначаныя для часовага пражывання эксплуатацыйнага персаналу; у месцах найбольшай канцэнтрацыі месцанароджэнняў — так званыя «базавыя гарады», дзе жывуць сем'і грамыславікоў. Базавыя гарады забудовваліся на пастаяннай аснове. У іх развіваецца індустрыя першаснай перапрацоўкі сыравіны, іншыя галіны. Гарады маюць транспартную сувязь (чыгуначную або аўтамабільную) з прамысловымі цэнтрамі паўднёва Сібіры.

Асабліва праблема — будаўніцтва гарадоў у раёнах з экстрэмальным кліматам. Пакуль яны ў большасці ўзводзіліся па традыцыйнай (еўрапейскай) схеме, якая не заўсёды і не ва ўсім улічвае суровы клімат верхніх шырот. Цяпер на адным з паўночных прамыслаў нафтавай Цюмені ствараецца унікальны пасёлак пад дахам, ва Усходняй Сібіры на алмазнай трубе «Удачная» будуюць-

ца горад з ізаляванымі ад знешняга асяроддзя ўнутрымі сувязямі (крытымі вуліцамі і пераходамі).

Многія савецкія архітэктары, хто праектуе гарады і пасёлкі для Поўначы, лічаць, што ва ўмовах экстрэмальнага клімату гарады павінны быць максімальна кампактнымі, з крайня абмежаванымі радыусамі абслугоўвання і паўізаляванымі ад навакольнага асяроддзя, гэта значыць захаваны ад суровых маразоў і мяцеліц.

Так, архітэктар Аляксандр Шыпкоў прапаноўвае будаваць на Поўначы гарады пад дахам. Ён называе іх «палярамі». Пад яго кіраўніцтвам ужо распрацаваны два праекты паляраў, кожны з якіх разлічаны на 2 тысячы чалавек (невялікія пасяленні складаюць асноўны тып населеных месцаў на Поўначы). Паляры ўяўляюць сабой размешчаныя паралельна шматпаварховыя комплексы, прасатора паміж якімі ізалявана празрыстым перакрыццём. Для такіх «міні-гарадоў», лічыць Аляксандр Шыпкоў, няма праблемы выбару зручнага месца. Іх можна размяшчаць на любой прыгоднай для забудовы пляцоўцы.

Іншыя праблемы ўзнікаюць пры выбары месца для новых гарадоў у раёнах з гарачым кліматам, паўпустынных. Тут найаўнасць прэснаводных крыніц (прыродных або штучных) — абавязковая ўмова для закладкі новага горада. Аднак

бываюць і выключэнні. Напрыклад, Шаўчэнка, прызнаны лепшым у свеце сучасным горадам, пабудаваным у экстрэмальных умовах, размешчаны на ўсходнім беразе Каспійскага мора, у абсалютна бязводнай пустыні, пазбаўленай усякай расліннасці. І тым не менш, у горадзе шмат фантанаў, зеляніны. Яго планіроўка і забудова выкананы так, што населеніцтва практычна не адчувае блізкага дыхання спякотнай пустыні. Вадой горад забяспечвае атамная апрашляная ўстаноўка, для паліўкі дрэў, газонаў, кветак выкарыстоўваюцца ачышчальныя каналізацыйныя сцёкі. Уся расліннасць у горадзе высаджана на штучна створанай глебе. Бульвары і праспекты Шаўчэнка нібы раскрыты насустрэчу марскому вільготнаму паветру, якое па іх лёгка пранікае ў глыб жылых масіваў. З боку пустыні горад прыкрыты вышыннымі дамамі.

Не менш вынаходлівасці праявілі архітэктары, будаўнікі, экалагі, прыстасоўваючы да экстрэмальнай абстаноўкі пустыні і паўпустынь рэгіёна многія іншыя новыя гарады, такія, як Наваі, Новы Узень, Капчагай, Шатлык, Хауз-Хан... Выкарыстоўваючы сучасныя дасягненні ў горадабудаўніцтве індустрыі краіны, яны канструююць спрыяльнае асяроддзе пражывання ў любым новым горадзе, дзе б ні выпаў яму лёс пачаць сваю гісторыю.

Аляксандр ДЗЕДУЛ.

пішуць землякі

ЁСЦЬ ШТО ПАКАЗАЦЬ

Паважаныя супрацоўнікі рэдакцыі! Перш за ўсё хачу выказаць нашу самую шчырую ўдзячнасць за газеты і брашуры, якія мы атрымліваем і чытаем з вялікай цікавасцю. Артыкулы і фотаздымкі дапамагаюць нам уявіць сучасную Беларусь, размах будаўніцтва новых заводаў і фабрык, цэлых гарадоў, уздым культуры. Усё гэта паказвае, што ідэі геніяльнага Леніна наўхільна ператвараюцца ў жыццё.

Хаця і са спазненнем, але не магу не падзяліцца тымі вялікімі ўражаннямі, якія зрабіла на нас апошняя савецкая выстаўка ў Лондане. На памяць аб ёй купілі шмат сувеніраў. Былі рады паласавацца беларускімі журавінамі і мёдам, у вас

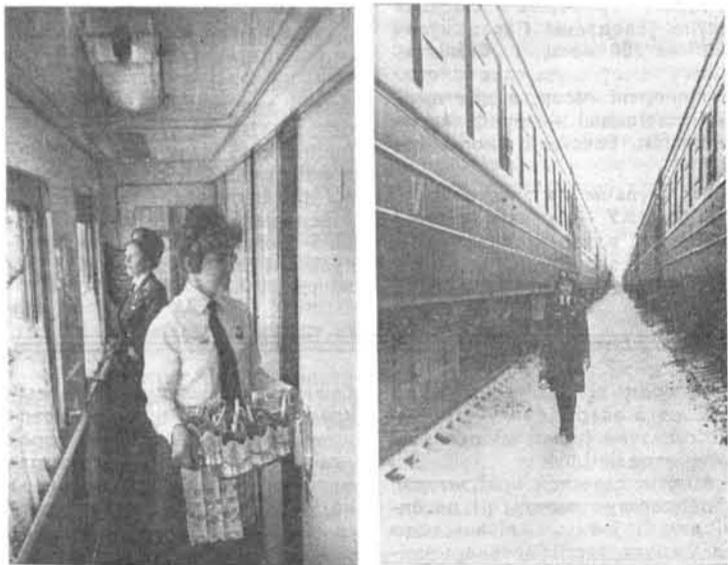
яны асабліва смачныя. Парадавала, што цэлы раздзел выстаўкі быў адведзены Беларусі. І гэта справядліва: беларусам ёсць што паказаць. Вашы дасягненні ў прамысловасці, сельскай гаспадарцы, навуцы, культуры і народных промыслах выклікалі вялікую цікавасць у англічан. Мы гэта добра бачылі і не маглі не ганарыцца тым, што наша родная Беларусь, якая яшчэ не так даўно лічылася зусім адсталым краем, сёння не толькі дэманструе свае экспанаты на выстаўках, але і прадае сваю прадукцыю ў такія высокаразвітыя краіны, як Англія, ЗША і многія іншыя.

П. ПІЛЬКЕВІЧ.

Англія.

«МІНСК» ІДЗЕ Ў МАСКВУ

Суаічыннікам, якія прыязджаюць з-за мяжы пасля доўгай разлукі з Радзімай, хочацца пабываць усюды. І, вядома ж, яны карыстаюцца самымі хуткімі сродкамі для перамяшчэння.

Але калі вам захацелася наведаць Маскву, не спяшайцеся ўзяць білет на беларылы лайнер, які за якуюсці гадзіну даставіць у сталіцу Савецкага Саюза. Раім звярнуцца ў касу чыгуначнага вакзала.

Скажаце, навошта! Каб памяняць адну гадзіну на гэтыя дванаццаць... Так. Але ж не толькі, каб памяняць. А каб атрымаць за давальненне ад паездкі, каб убачыць бяскрайнія прасторы нашай Радзімы. І атрымаць падрабязную інфармацыю пра яе гарады — іх мінулае і будучае, палюбавацца яе палямі, лясамі. Ролю гідаў на сябе ахвотна возьмуць работнікі фірменнага поезда «Мінск». Не толькі свежыя часопісы, газеты ці чай прапануюць яны. Работнікі поезда параяць, як спланаваць знаёмства з Масквой: дзе пабываць, на якой вуліцы знаходзяцца цікавыя вас магазіны, тэатры, гістарычныя месцы, архітэктурныя ансамблі. А правільна спланаваў экскурсію кампенсуе вам гэтыя дванаццаць гадзін, якія былі праведзены ў поездзе... Між іншым, у поездзе, які вызначаецца сваім сэрвісам і камфортам, вас, безумоўна, чакаюць прыемныя сустрэчы з пасажырамі. І, вядома ж, вы набудзеце новых сяброў — шчырых, адкрытых, гатовых заўжды прыйсці на дапамогу, адказаць на вашы пытанні, даць параду.

Упэўнены, што такія паездкі ў фірменным поездзе «Мінск» прынясуць вам задавальненне.

НА ЗДЫМКАХ: маладзёжная брыгада фірменнага поезда «Мінск», якую ўзначальвае Я. МІЛЬТО, на Беларускай вакзале ў Маскве; «Вам чаю! Калі ласка!»; перад далёкай дарогай Галіна КОПАЧ аглядае састаў.

Фота Б. ШАПІРЫ.

На Мінском тракторном заводе имени В. И. Ленина более 10 тысяч молодых рабочих и служащих. Естественно, здесь возникает немало проблем, связанных с профессиональным обучением юношей и девушек, условиями их труда и быта, организацией досуга и отдыха. О том, как решаются эти и другие проблемы, мне представилась возможность побеседовать с председателем заводского комитета профсоюза Григорием ЧУХНАКОВЫМ.

День, когда я встретилась с Чухнаковым, был у него неприемным. И тем не менее в его кабинете и в комнатах, где работают другие члены завкома, было немало посетителей, и среди них довольно много молодых людей. Секретарь комсомольской организации принес сведения об итогах соци-

МОЛОДЕЖЬ ЛЮБИТ СВОЙ ЗАВОД И ОТНОСИТСЯ К НЕМУ ПО-ХОЗЯЙСКИ

КАК ОДНА СЕМЬЯ

листического соревнования молодых рабочих. Юная мать просила перевести своего ребенка в другой детский сад, поближе к ее новому дому. Группа ребят хотела выяснить, когда состоится концерт популярного ансамбля...

— Как видите, — говорил мне Чухнаков, — молодежь приходит в заводской комитет по самым различным вопросам. Заботу о нашей смене мы считаем одной из важнейших задач профсоюза. При завкоме создана специальная комиссия по работе среди молодежи, в составе которой есть люди и молодые, и умудренные немалым жизненным опытом.

Именно эта комиссия под руководством завкома и в тесном контакте с комсомольской организацией и администрацией предприятия призвана оказывать юношам и девушкам помощь в профессиональном обучении, привлекать к управлению производством, к активному участию в общественной жизни коллектива, оберегать права и интересы молодых тракторостроителей, содействовать улучшению условий их труда и быта.

— Ежегодно на ваше предприятие приходит более тысячи новичков. Для большинства из них — это первые трудовые шаги, которые не всегда даются легко. Что конкретно делает комиссия завкома для сокращения периода адаптации молодых рабочих и специалистов?

— Хочу сказать, что многие юноши и девушки знакомство с заводом и тракторостроителями начинают задолго до своего первого рабочего дня. Одни встречаются с представителями предприятия в подшефных школах. Другие приходят на заводские дни открытых дверей. Те, кто учится в нашем техническом училище, проходят на заводе производственную практику, к тому же теоретические и практические занятия с ними ведут опытные мастера-производственники. Студенты Белорусского политехнического института тоже имеют возможность еще до окончания вуза хорошо узнать производство и попробовать свои силы на МТЗ: здесь открыта кафедра для будущих инженеров-тракторостроителей, лекции студентам читают ведущие специалисты, они же руководят их дипломными работами.

Как видите, мы довольно хорошо знаем приходящих к нам на работу. И тем не менее практически с каждым новичком беседуем в завкоме или комитете комсомола, вместе решаем, в какой цех или отдел направить его работать. Большую помощь оказывают молодым наставники. Опытные мастера берут шефство над начинающими рабочими и не только передают своим подопечным профессиональные навыки, но и воспитывают в них трудолюбие, принципиальность, чувство товарищества, хозяйское отношение к производству и общественным делам.

— Как свидетельствует заводская статистика, уже через полгода-год большинство новичков трудится наравне со своими наставниками, а спустя еще некоторое время овладевает профессией в совершенстве. За счет чего молодежь в короткие сроки достигает высокого профессионального мастерства?

— Этому способствует много факторов. Прежде всего то, что почти все юноши и девушки продолжают учиться. Заводской профсоюзный комитет и комсомольская организация уделяют этому вопросу много внимания. Мы следим, в частности, за тем, чтобы молодые люди, которые занимаются на вечерних и заочных отделениях техникумов и вузов, работали в удобную для них смену, имели отпуск в летнее время и спе-

циальный (оплачиваемый) день в неделю для подготовки к занятиям. На предприятии есть также курсы для повышения квалификации тех, кто хочет овладеть смежной профессией, работают 140 комсомольских политических и экономических кружков, почти две тысячи человек посещают школы коммунистического труда.

Но высокий профессиональный уровень молодых рабочих — это одна сторона дела. Не менее важно, на наш взгляд, чтобы молодежь любила свой завод и относилась к нему по-хозяйски. Мы активно привлекаем молодых рабочих и специалистов к решению самых сложных производственных проблем. Так, молодежи было поручено шефство над освоением трактора «Беларусь» МТЗ-80/82, на выпуск которого завод перешел в годы минувшей пятилетки. Лучшие молодые производственники и инженеры привлечены к созданию новой машины МТЗ-142, проходящей сейчас испытания.

Без участия представителей молодежи у

нас не обходится ни одно производственное совещание. Они совместно со старшими товарищами обсуждают заводские дела и принимают решения. Участие в управлении производством, без сомнения, рождает у юношей и девушек уверенность в своих силах и возможностях, вырабатывает ответственность.

Велика воспитательная роль и социалистического соревнования, которое мы стремимся сделать массовым и действенным. Желание стать победителем, хорошее рабочее честолюбие вызывают у молодых стремление к поиску новых путей повышения производительности труда, лучшего использования технических новшеств.

— Для того, чтобы юноши и девушки работали с хорошим настроением, успешно учились, повышали свой профессиональный и культурный уровень, необходимо, чтобы был налажен их досуг, отдых, созданы хорошие условия быта. Что делается для этого на заводе?

— Руководство предприятия, партком, профсоюзная и комсомольская организации уделяют этому пристальное внимание. Сделано и делается многое. За прошедшее пятилетие завод построил более 90 тысяч квадратных метров жилья. В первую очередь обеспечены квартирами молодые семьи. Возведено за это время четыре дошкольных учреждения, три базы отдыха, где в 1980 году побывало 4 000 человек.

Предметом обсуждения на заседаниях заводского комитета профсоюза были состоящие дел в молодежных общеклассных, деятельности Дворца культуры и спорткомплекса. При завкоме создан штаб выходного дня, который координирует вопросы организации отдыха, проводит вечера и спортивные состязания. Для любителей туризма у нас есть база проката спортивного и туристического снаряжения, отправляющимся в походы выделяется транспорт. При заводе имеется бассейн и туристический клуб, стадион и кружки технического творчества. По инициативе завкома ежегодно проводится смотр художественной самодеятельности, в котором участвуют все художественные коллективы, а их более 30.

На заботу, советы, помощь молодежь отвечает инициативной, ударной работой, хорошей учебной и активным участием в общественной жизни коллектива. Немалая заслуга молодых тракторостроителей в том, что 49 кварталов подряд Мінский тракторный завод является победителем Всесоюзного социалистического соревнования среди родственных предприятий Советского Союза.

Немалые дела у нас впереди. Ведь в одиннадцатой пятилетке советские тракторостроители должны дать сельскому хозяйству 1 870 тысяч тракторов, обеспечить рост производства новых мощных машин, что позволит сделать крупный шаг в интенсификации сельскохозяйственного производства — важного фактора повышения благосостояния советского народа. В осуществление этих планов будет вложен труд и белорусских тракторостроителей.

Одним из главных направлений социального развития на 80-е годы намечается осуществление глубоких преобразований в важнейшей сфере жизнедеятельности людей — в труде, улучшение и облегчение его условий, создание широких возможностей для высокопроизводительной и творческой работы. В свете этих задач повышается значение профсоюзов как школы управления, школы хозяйствования. Коллектив Минского тракторного завода нацелен на то, чтобы претворить в жизнь поставленные партией задачи.

Наталья БУЛДЫК.

NATO AND THE WARSAW TREATY: THE REAL BALANCE OF MILITARY POWER

The balance of military power is measured not only by quantities of missiles, planes, tanks, combat vessels and so on. While these indicators are important, qualitative factors (i.e., the combat potential of every item) are equally important. One side's advantages in a particular field are offset by the opponent's advantages in another field. The geostrategic factor is also exceedingly important. It includes the geographical position of individual states (in particular the most powerful states) and blocs as a whole, the size of defended territory, the length of borders, the direction of strategic threats, etc. Here are some examples. The armies of the Warsaw Treaty countries have to defend an area of 23.5 million square kilometres, but the NATO armies defend only 2 million square kilometres. The USA has no enemies on its northern or southern borders while the Soviet Union is threatened practically from every direction. This has to be taken into account in determining the size and character of military force necessary to ensure defence.

The USSR believes that all the indicators of military power must be taken into account together. This is not what the West thinks. As a rule, it tends to underestimate certain factors in order to emphasize the «threat from the East». The advantages of the other side are exaggerated while its own strengths go unmentioned. Factual data is distorted. All this leads to the conclusion alleging that the Soviet Union has «military superiority».

Let us consider two of the most frequently mentioned areas of military balance, that is, medium-range nuclear arms and conventional forces. Let us give a summary of the Eastern and Western views on these problems.

What is the balance of medium-range nuclear armaments in Europe?

West. The USSR has a superiority in that field. President Reagan has said that by any objective criteria the Soviet Union has a balance of advantage in the ratio of 6:1. Elaborating on that, Director of the Bureau of Military Political Affairs at the State Department Richard Burt said that the USA has 560 planes and the USSR 3,825 medium-range missiles and planes. Other estimates put Soviet «superiority» at between 3:1 and 2:1.

Declarations of the balance of forces—some at the highest official level—are sufficiently well known.

And there are other assessments. General Brown, Chairman of the Joint Chiefs of Staff, declared on February 7, 1978: on the whole, the USA has a pronounced superiority in medium-range weapons. And The Wall Street Journal, writing in the same vein on November 20, 1981, stated that NATO has a substantial advantage over the Soviet Union in medium- and short-range weapons in Europe. Thus Western assessments vary greatly.

East. There is military-strategic equilibrium in Europe. In 1975 the USSR had 1,021 medium-range weapons to NATO's 1,025. At present the Soviet armed forces have 975 medium-range means of delivery as against NATO's 986. Here is the breakdown of these figures.

The balance of military power between the USSR and the USA, the Warsaw Treaty and NATO at different levels — strategic, «Eurostrategic», and conventional — is one of the world's most acute problems. The enemies of detente are inflating the myth of a «military superiority» of the Warsaw Treaty Organization over the NATO. The alleged military «lag» of the USA and NATO is presented as the main reason for intensifying the arms race, for demands for the unilateral disarmament of the USSR and for ac-

MEDIUM-RANGE NUCLEAR POTENTIALS IN EUROPE

	Missiles	Planes	Total
USSR			
land based	496		
sea based	18		
Total	514	461	975
NATO			
USA			723
F-111, FB 11			
F-4, A-6, A-7 planes		723	
BRITAIN			119
Polaris	64		
Volcano		55	
FRANCE			144
S-2, S-3	18		
M-20	80		
Mirage IVA		46	
NATO total	162	824	986

The current Soviet replacement of obsolete medium range SS-4 and SS 5 missiles by new SS-20 missiles does not increase the total number of missiles. For every new missile one or two old missiles are dismantled and turned to scrap together with their launchers. Thus the general 1:1 ratio of the medium range means of delivery is preserved.

NATO, however, has a 1:1.5 lead in the number of nuclear warheads per launch.

The withdrawal of 1,000 US nuclear weapons from the European continent, much publicized in the West, does not reduce the nuclear capability of American forces in Europe. These are obsolete weapons—nuclear mines and nuclear shells intended for artillery weapons, not for medium-range carriers. Thus, the pullout of some of America's nuclear weapons from Europe brings no change to the balance of medium-range nuclear armaments.

Why the great difference in the assessment of the medium-range nuclear balance?

West. Different criteria are used in calculating the number of delivery means, in determining what are and what are not medium-range weapons, and the number of these weapons in the possession of each side.

East. One arrives at the 1:1 balance by using a comprehensive criterion, i.e., by including among the medium-range weapons all the main missile and airborne nuclear armaments of the NATO countries that could reach targets in Soviet territory from the territories of West European countries and the seas surrounding Europe, i.e., those that possess a range (radius) of 1,000 km and more (but less than intercontinental range) and the corresponding Soviet weapons of similar range deployed in the European part of the USSR.

Western assessments of Soviet nuclear potential include means of delivery with a range of less than 1,000 km and, astonishingly,

means that are incapable of carrying nuclear weapons. And their numbers are so variously assessed that sometimes quite fantastic figures are arrived at. At the same time many types of carriers are omitted from the list of NATO medium range nuclear means of delivery. That accounts for the «gap» in assessments and claims that the Warsaw Treaty has a six fold advantage over the NATO. While in some cases this is apparently the result of analytical errors, in other cases the West deliberately distorts data.

What is the best way to reduce the level of a nuclear confrontation in Europe, from the political and military points of view?

West. To give a short answer it is the «zero option» carried out within the framework of NATO's «two-track decision», that is, to prepare to deploy, within under two years, new American missiles and at the same time to talk about bringing down the level of a nuclear confrontation in Europe. Such should be the background for the implementation of the «zero option» proposed by President Reagan on November 18 last year.

The «zero option» boils down to this: the USA is ready to call off the deployment of a new generation of American nuclear missiles in Europe if the USSR dismantles all its medium-range missiles including the SS-20, SS-4 and SS-5. According to Reagan, «this would be an historic step» «this, like the first footstep on the moon, would be a giant step for mankind». In that case the USSR and the USA would have no medium range missiles in Europe which in itself would symbolize parity of forces and would meet the demands of the European peoples for the removal of the nuclear missile threat from the continent. At the same time, Caspar Weinberger declared immediately after the «zero option» idea was proclaimed that the American President's proposals do not signify any slackening of the Republican administration's resolve to build up the US military potential.

East. The best way is by realizing the programme of curtailing nuclear arms in Europe and by a step-by-step movement towards a nuclear-free Europe, i.e., a Europe without medium-range and tactical nuclear weapons. To achieve that the starting point has to be correctly determined. It could be an East-West moratorium on the deployment of new and the modernization of existing medium-range and tactical nuclear weapons. To achieve that the Geneva talks are being held. In that case the USSR would be prepared as an act of goodwill, to unilaterally cut some of its medium-range nuclear weapons.

The USSR is prepared on the

causing the Soviet Union of expansionism and aggression.

Actually neither side has any «military superiority» over the other. «The military and strategic equilibrium prevailing between the USSR and the USA, between the Warsaw Treaty and NATO, objectively serves to safeguard world peace» — this fundamental principle has been recorded by the 26th Congress of the CPSU. What are the indicators of that equilibrium? How is it assessed in the East and in the West?

basis of reciprocity with the USA, to cut the number of its medium-range nuclear means by hundreds of missiles. Moreover, the USSR is ready to come to terms on a complete renunciation by the sides of all medium-range nuclear weapons directed at targets in Europe. The Soviet Union would agree to a genuine «zero option» that would free Europe of nuclear weapons, both medium-range and tactical.

What would the realization of Reagan's «zero option» mean in numerical terms?

West. The USSR would have to dismantle hundreds of its medium-range missiles. The USA has no such missiles. But instead the USA would not deploy 108 Pershing-2 missiles and 464 Tomahawk cruise missiles. In view of the Soviet superiority in this type of nuclear weapons «we could substantially weaken the sinister threat of nuclear war that hangs over the peoples of Europe, given Soviet agreement» (Reagan).

East. After cutting 496 land-based missiles the USSR would be left with 479 medium-range weapons. In other words, the USSR would have reduced its might by more than 50 per cent. NATO would keep its 986 weapons. That would result in a 1:2 superiority for NATO. Thus NATO's present 50 per cent lead in the number of warheads per launch of medium range missiles would be replaced by a 100 per cent lead. The implementation of the American «zero option» would mean unilateral disarmament for the USSR. The Soviet Union has no grounds for disarming itself in this way in the face of the growing NATO military potential. Reagan in the above quoted statement says «we could together...» But here is another quotation from his speech: «We cannot reduce arms unilaterally». So: the USSR «must» and the USA «cannot». This is the principle of equality and equal security as seen by Americans. But no serious talk about disarmament is possible if only one side is required to disarm. A drastic unilateral disarmament could merely undermine security, national and international.

What is the balance between the Warsaw Treaty and NATO in conventional armaments and forces?

West. The Warsaw Treaty has an «edge» on NATO on all counts.

East. The claim of «Soviet military superiority» is wrong, as various Western experts admit.

Troop strength. According to the London Institute for Strategic Studies (The Military Balance, 1981-1982), the total

troop strength (in thousand men) stood at: 4,933 for NATO and 4,788 for the Warsaw Treaty; the strength of land forces in Europe stood at 2,123 for NATO and 1,669 for the Warsaw Treaty.

The existence of an approximate parity is confirmed by a group of American experts from the Carnegie Fund who studied the troop strength of the sides in Central Europe in 1976-1980. NATO had 1,096,000 and the Warsaw Treaty 1,124,000 men. The data on the strength of land forces and air forces in Central Europe exchanged at the Vienna talks (as of January 1, 1980) also indicated a balance: NATO had 991,000 men and the Warsaw Treaty 979,000 men.

Tanks. The Warsaw Treaty do indeed have more tanks. But NATO also has a lot of tanks and NATO leaders have been understating the numbers of their tanks (quoting a figure of 12,000). Actually, the troops have 16,000 tanks and in addition there are 8,000 mothballed tanks in Europe (1,500 American and 6,500 West European). These could be operational within hours. Consequently, one should proceed from the figure of 24,000 NATO tanks.

However, in calculating the balance of forces one must take into account the antitank capability of the sides. The former US Undersecretary of Defense, William Perry declared that the NATO countries have about 193,000 very effective antitank guided missiles (ATGM) and the most diverse means of their combat use. According to the London Institute for Strategic Studies, NATO had four times more ATGM launchers than the Warsaw Treaty. So the NATO's «tanks+ATGM» total offsets a certain Warsaw Treaty advantage in tanks.

Air forces. In assessing the balance of tactical air forces in Europe—where we also find parity—one must bear in mind that the overwhelming majority of the Warsaw Treaty planes are geared to defensive tasks within the air defence system, while most of the NATO planes have offensive capabilities (deep strikes, support of troops, etc).

***

The Soviet Union is firmly committed to reducing the existing military strategic balance in the world on the basis of equality and equal security, provided the security interests of neither of the sides are damaged. The Soviet Union resolutely opposes the very notion of nuclear superiority. To try to win the arms race and to count on a victory in a nuclear war is a dangerous madness. But, as the 26th Congress of the CPSU has stressed: «But neither will we permit the building up of any such superiority over us. Attempts of that kind and talking to us from a position of strength are absolutely futile.» These words take on added significance today, when Soviet-American talks on medium-range nuclear armaments are underway, the Vienna talks on reduction of armed forces and armaments in Central Europe are in progress and the SALT process is to be resumed.

Lev SEMEIKO,
Cand. Sc. (Military)

ДА 90-ГОДДЗЯ 3 ДНЯ НАРАДЖЭННЯ РЫГОРА ШЫРМЫ, ВЫДАТНАГА МУЗЫКАНТА І ПІСЬМЕННІКА

В ОСЕННЮ мы з Янкам Брылём дамовіліся разам паехаць у Вільню, у архівы і бібліятэкі колішняга цэнтра вызваленчага руху Заходняй Беларусі. Спыніліся адразу ў гасцінай сям'і настаўнікаў Веры Сямёнаўны і Івана Патапавіча Шостакаў, якія пазнаёмілі нас з некаторымі віленскімі беларусамі. Жыло тады ў горадзе багата ветэранаў рэвалюцыйнага руху. Некаторыя і сталі маімі дарадчыкамі і кансультантамі.

Асабліва мілым і цікавым для нас абодвух стала спатканне з дачкой Рыгора Раманавіча Ленай Шырмай (так асімілявалі яе прозвішча літоўскія калегі-медыкі). Вайна разлучыла яе з бацькамі, і яна пэўны час пры акупацыі жыла ў Вільні, была звязана цераз Валянціна Таўлая з антыфашысцкім рухам. Цікава расказвала Лена Рыгораўна пра гэтае супрацоўніцтва з паэтам, які ўсё жыццё ніяк не мог прывыкнуць да ролі канспіратара-разведчыка, бываў залішне бестурботным, адкрытым у размовах, і ёй даводзілася часта перасцерагаць яго, каб не выдаў сябе перад людзьмі ненадзейнымі.

Праз некалькі дзён мы дасталі пакой у старэнькай гасцініцы «Наруціс», якая нам спадабалася цішынёй ды зручным размяшчэннем у цэнтры горада. Прагна накінуліся мы тады на яшчэ не зусім упарадкаваныя фонды акадэмічнай бібліятэкі. За дзень мы пералачвалі горы матэрыялаў, дамоў брылі як п'яныя. Новае, пазнае ўсё больш і больш памнажала маё здаўленне перад важкасцю духоўнай спадчыны народа, створанай у часы ахвярнага змагання за права на дастойнае жыццё. Падзеі, імёны, творы сыпаліся, як з цудоўнага рога, і мая радасць пачала змяняцца разгубленасцю: як усё гэта ахапіць і як з усяго скласці навуковую сістэму?.. Заходнебеларуская літаратура — гэта ж цэлыя горы падзей, біяграфій, твораў. Гераічны спеў народнай душы, азоранай светачам волі, мастацкі летапіс змагання за нацыянальную еднасць, за месца народа ў свеце, за гістарычны лёс.

Сярод імён, якія паўтараліся часта, асабліва ў 30-я гады, было імя Рыгора Раманавіча Шырмы. Заімпанавала мне шырыня ахопу і праблемнасць яго кароткіх публікацый — ад уступнага слова ў першай кніжцы М. Танка «На этапях» да публіцыстычных артыкулаў пра Пушкіна, Талстога, Горкага, Коласа, ад інфармацый пра злыбеды мясцовых гурткоў ТБШ да праблемных разважанняў пра волю народную і лёс культуры маладых нацый, культуры патрэбнай, як жывая вада, усяму чалавецтву — такія былі кругі. І знамянальна, што ўся гэтая разнастайнасць нітавалася агульнай канцэпцыяй, асабістым вопытам аўтара — даравітага мастака, грамадскага дзеяча, асветніка. Агульнае рэчышча, у якое скіроўваў Рыгор Раманавіч многагрудную плынь праблем, — гэта народ, яго гістарычны шлях, яго дзень сённяшні і заўтрашні. У адным з артыкулаў сказаў ён пра сябе і сваіх папчыхаў з Таварыства Беларускай школы: «Наша становішча заўсёды было слухным, бо нашы шляхі вядуць у народ».

Другая думка, што дапаўняла сказанае, датычыла народнай песні і гучала так: «Песня — душа народа». Афарызм гэты сёння многім вядомы, бо ён вынесены на вокладку кнігі выбраных публікацый Шырмы, якая выйшла ў 1976 годзе ў Мінску і з'яўляецца для шырокага чытача найбольш поўнай крыніцай інфармацыі пра літаратурную дзейнасць аўтара.

Магчыма, нават нездарок, і гэта асабліва змянальна, Р. Шырма сфармуляваў заветную думку сваю ў выглядзе перыфразы крылатага слова Францішка Багушэвіча: «О то ж гаворка, язык і ёсць аджажа душы». Пераклічка тут красамоўная і натуральная. Яна выяўляе тую агульную цягу да рамантычнай прыўзнятасці, якую азараецца духоўнае жыццё і мастацтва кожнага народа ў часы нацыянальнага адраджэння. Францішак Багушэвіч быў першым на Беларусі тыпам інтэлігента-народніка, Рыгор Шырма — хіба што апошнім магкіанінам у слаўнай плыядзе. Мацей Бурчок, паэт эпічнага складу таленту, называў свае вершы на рамантычны лад песнямі, хоць напэўна разумее, што творы гэтыя (большасць іх) нельга праспяваць, паколькі напісаны яны мовай моўленай, стылем апавадальным ці публіцыстычным. Ды ўсё ж яго вершы мелі права называцца песнямі, бо закралі сферу вышэйшых пачуццяў і духоўных каштоўнасцей — любоў да радзімы, парыв да свабоды, справядлівасці і чалавечнасці. А песня дружная з высокім. У адным з артыкулаў Р. Шырма называў дарэгімі рысамі беларускай народнай песні, што ўздываюць яе «на сусветны п'едэстал», — «вялікі патрыятызм, вялікі гуманізм і вострую сацыяльную накіраванасць». Няхай у Шырмы афарызме будзе шмат гіпербалізацыі, няхай сабе рэальна песня складае сама болей толькі частіну народнай душы, затое частіну чулую, цэнтр найбольшай уражлівасці, адкуль, як ад сэрца, арэолам праменіцца ясната. Зрэшты, Шырмава афарызмычнае расшырэнне паняцця песня мае яшчэ іншы сэнс і логіку. Не быў бы Шырма дзеячам нацыянальна-вызваленчага руху, ідэалагічным байцом, каб не бачыў у песні, акрамя пачуцця, яшчэ і згустка волі, неўтаймаванай прагі да жыцця ідэальнага, годнага чалавека, жыцця вольнага і прыстойнага. Будучы музыкантам і літаратарам, Р. Шырма нароўні канію ў песні мелодыю і тэкст, настрой і сэнс, якія, злучыўшыся ў адно, рабілі яе дзейнай.

Ужо свой першы зборнік беларускіх песень, выданы ў Вільні ў канцы дваццатых гадоў, фалькларыст складаў з намераў вызваліць «вялікую сілу і моц», што адчувае ў сабе народ, «каб у братніх сэрцах сярод цемры і бяспуцця загарэліся новыя агні, каб паліліся крыніцаю новага будзёрыя думы... Бо песня злучае народ, яна ўсведамляе яго і дае сілу змагацца за лепшае заўтра». Такім чынам, рамантычная захопленасць сардэчнай шчодрасцю, маральнай чысцінёй і непадробным характарам народнай песні спалучаецца ў Р. Шырмы з цяворазаі і глыбокай ацэнкай яе функцыянальнага прызначэння, яе ідэйнай і выхаваўчай моцы. Такі двухаспектны падыход арганічна для ідэалагаў вызваленчага руху, а ў выпадку Р. Шырмы ён адпавядаў яшчэ натуре ін-

Вцяжына міфа

У канцы 1982 года ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйдзе прысвечаны Рыгору Шырме зборнік, які называецца «Песня на ўсё жыццё». Пра Рыгора Раманавіча з любоўю, павагай і захопленнем пішуць людзі, што сустракаліся з ім, былі яго вучнямі ці сябрамі, хто адчуў на сабе чароўную сілу абаяння гэтага адданнага свайму народу, высакароднага і высокаадукаванага чалавека. Мы прапануем увазе чытачоў «Голас Радзімы» ўрывак з будучай кнігі. Успамінамі пра Р. Шырму дзеліцца беларускі пісьменнік Уладзімір КАЛЕСНІК.

тэлігента першага пакалення, ахвярніка, які нёс у сваёй крыві сялянскі практыцызм, рупнасць і ўпартую вынослівасць.

Тады яшчэ далёка не ўсе Шырмы псеўданімы я ведаў, і таму, натуральна, прыходзіла спакуса засвоіць індывідуальныя рысы яго стылю, каб на стылі ўгадваць імя аўтара ў публікацыях ананімных. Зрабіць гэта было як бы і няцяжка, бо адметнасць манеры выступала выразна. Ні ў аднаго сярод заходнебеларускіх публіцыстаў і літаратурных крытыкаў 30-х гадоў не было такога частага перапляцення ўзнёсласці і лагічнай доказнасці выкладу. Але ў 20-я гады падобныя спалучэнні сустракаліся. Асабліва датычыла гэта Уладзіміра Самойлы, Браніслава Тарашкевіча, якія прайшлі такую ж школу, што і Шырма: абапіраліся на рускую рэвалюцыйна-дэмакратычную традыцыю. Было адзначанае спалучэнне і ў публіцыстаў рэвалюцыйна-рамантычнай школы дваццатых гадоў — Ігната Канчэўскага, Леапольда Родзевіча, Уладзіміра Жылкі. Увогуле індывідуальныя стылёвыя рысы літаратурна-публіцыстычных тэкстаў Р. Шырмы супадалі з агульным стылёвым складам заходнебеларускай прагрэсіўнай публіцыстыкі дваццатых гадоў. Асабістае і непаўторнае, уласцівае аднаму яму, адступала кудысьці ў сферу частотнасці штрыхоў, нюансаў, дэталей. І я, бывала, впынаўся на раздарожжы, задавальняючыся толькі няпэўнымі здагадкамі: «Шырма? А мо Суліма?..» Увесь уклад Р. Шырмы ў заходнебеларускую літаратуру тады яшчэ не было магчымасці ахапіць і ацаніць. Ды не толькі з-за нявыяўленасці ўсіх тэкстаў... Сёння, як я гэта бачу, Шырма быў самым актыўным прадаўжальнікам баявых традыцый заходнебеларускай вызваленчай публіцыстыкі і літаратурна-мастацкай крытыкі 20-х гадоў. Ён падняў выбіты рэпрэсіямі з рук публіцыстаў БРА і Грамады сцяг і адважна панёс яго цераз ліхалецце крызісу, рэакцыі пачатку 30-х гадоў, каб прымацаваць яго да дрэўка Народнага фронту.

Калі пішу гэтыя словы, успамінаецца і чуюцца казгарычны голас Піліпа Пестрака, яго ацэнка, што ішла са мною неадступна з часу маіх першых аспіранцкіх крокаў, першых подступаў да феномена заходнебеларускай літаратуры: «Шырма? О, гэта — дэмакрат!» Апошняе слова вымаўлялася прынамсі з трыма «р». У тагачаснай сістэме ацэнкі паняццяў было гэтае слова золатам староў ды не абавязкова самай лепшай пробы...

Як мне сёння думаецца, суседства высокага з цяворазам — нейкая асаблівасць характару і стылю інтэлігентаў першага пакалення. Папаўняючы шэрагі ідэалагаў вызваленчага руху, яны на сабе, на ўласным лёсе адчуваюць узыходжанне свайго класа і ўсяго народа на гістарычныя вышыні. У Р. Шырмы ўсё гэта яшчэ замацоўвалася крутым характарам чалавека паслядоўнага, валявога, рыцара плебейскай гордасці, змалку апантанага пошукамі даляглядаў больш прасторных, чым тыя, у якіх працякала жыццё яго бацькоў і дзядоў. Ідуць наперад і ўгору, ён дабіраўся да самага асяродка нацыянальна-вызваленчага міфа, браў і, не баючыся высакпарнасці,

патэнцыраваў, узмацняў, згусткаў традыцыйную вызваленчую сімваліку: «Пазастаюцца два шляхі: або павольнае нацыянальнае кананне, або ўпартае змаганне за сваю мову», «Гэта нічога, што ноч цёмная, — затое зоркі ярэй мігцяць у небе...», «Цяпер гэты зачараваны край ужо не спіць», «Яшчэ няма такой сілы, якая магла б перамагчы народную праўду». Часта высокае становілася ў яго поруч з жыццёва канкрэтным, узрушлівае — з лагічна доказным. І тут быў сакрэт моцнага ўздзеяння Шырмы: твораў на чытача: «Народ жыве, народ будзе жыць, бо ён здольны, працавіты, вынослівы».

Чытаючы тады ў Вільні акт абвінавачання кіраўнікоў ТБШ, я, памятаю, быў уражаны адною несамавіта выкручанаю ацэнкай Шырмы і нават выпісаў яе, каб пры выпадку аспрэчваць: «Шырма і Стацкевіч, нават незалежна ад уплываў камуністаў, як прадаўнікі крайняга і мала ўлічваючага рэальнасць шавінізму, што ўнікае ў народзе, пазбаўленым дзяржаўнай і нацыянальнай традыцыі, не маючым сваіх культурных пластоў, змагаліся з названай групой (група Астроўскага-Луцкевіча. — У. К.) з-за таго, што яна мела больш памяркоўныя погляды». Як на сённяшні час і розум, аспрэчваць няма чаго: бяглыгудасць ярлыка «шавінізм» відавочная, але надалей уражвае сіла нянавісці пракурора да падсудных, яна роўна цвёрдасці духу і вазе, якую займаў Шырма ў тагачасным жыцці.

Шырма спалучаў літаратурна-крытычную творчасць з публіцыстычнай. Па сведчанню Вінцук Склубоўскага, «непасрэдным арганізатарам газеты «Наша воля» быў Р. Шырма... Першы нумар газеты адкрываўся артыкулам Р. Шырмы са слоў «Трывожна на свеце», і далей паказваліся ўсё больш нахабныя атакі фашысцкіх агрэсараў на Далёкім Усходзе, у Афрыцы і Еўропе».

Большасць літаратурна-крытычных артыкулаў Р. Шырмы напісана да нейкіх знамянальных дат: трыццацігоддзя літаратурнай творчасці Я. Коласа, стагоддзя з дня смерці А. Пушкіна, 25-годдзя з дня смерці Л. Талстога, водгук на смерць М. Горкага. Ужо гэта само сабою настройвала аўтара на высокую, нават жалобна-ўрачысты лад. Аднак Шырма не ўпадаў ні ў паніхднасць, ні ў рытуал юбілейнасці. Кожны яго артыкул востра публіцыстычны, аўтар асэнсоўваў духоўны набытак гэтых геніяльных мастакоў, мысліцеляў і дзеячаў у кантэксце задач заходнебеларускага вызваленчага руху, стараючыся растлумачыць, які ж урок жыцця дае беларускаму сялянству, рабочаму, інтэлігенту Пушкін, Талстой, Горкі, Колас.

Сама ява вызваленчай барацьбы напаяўняла баявым духам гэтыя роздумы. Так, у службовых матэрыялах брэсцкага ваяводы мне давалося знайсці цыркуляр, дзе паведамлялася, што нейкія непажаданыя элементы ў Брэсце і Пінску самачынна збіраюцца адзначыць гадавіну смерці А. Пушкіна. Ваявода загадваў павятовым старостам і паліцыі не дапусціць да святкавання. Урачыстасць можа выліцца ў дэманстрацыю сімпатый да Савецкай Расіі, якая вынесла гэтую дату для сусветнага ўшанавання. Палітыка польскага санацыянага ўрада і пастава рэакцыйных нацыяналістычных ідэалагаў закралі Рыгора Шырму асабіста, канфлікт падказваў вострыя публіцыстычныя ідэі.

У артыкулах пра Пушкіна, Горкага, Коласа скразною ідэяй прайшло прызнанне свабоды самай высокаю праявай характа. Любоў да свабоды — арганічная рыса натуре сапраўднага мастака. Біяграфіі Пушкіна, Горкага і Коласа ўключаны Шырмам у кантэст вызваленчага міфа пра цяжар і веліч лёсу народных талентаў. Міф гэты складаў сам беларускі народ, пачэснае месца даў яму ў сваіх казках Рэдкі, а нашы народныя песняры ўвялі ў канон нацыянальна-вызваленчай легенды.

Можа адначасна з Рэдкім снаваў з нітак народных прымаў свае трагедычныя прывіды аб смерці і адраджэнні народа Францішак Багушэвіч. Р. Шырма, прыклаўшы стогны Мацей Бурачка да беларускай рэчаіснасці пасля рэвалюцыі 1905 года, зрабіў знамянальную папраўку: «Тут ужо не на месцы білі б слёзы «над народа снамом», бо народ абудзіўся. Прышлі новыя песняры і запялі новыя песні». Такім новым музыкам быў Сымонка, герой пазмы Я. Коласа, родны брат па долі-нядолі самога Рыгора Раманавіча.

Калі мне даводзіцца ехаць па ціхай лясной шашы з Брэста ў Пружаны ды недзе ля Шакуноў напатак школыніка-грыбніка з кошыкам у руцэ, заўсёды прыгадваецца даўні час і апрануты ў шарачак вучань царкоўна-прыхадскай школы, неслух, які супраць волі бацькоў падаўся ў вялікі свет за голасам прызнання. Яму пашанцавала крыху лепш, чым Сымонку: у калектыве настаўнікаў Пружанскага гарадскога вучылішча, на шчасце, шанавалася Ламаносаўскі варыянт міфа пра скарбы народных талентаў.

Шырма, літаратурны крытык, пазнаваў у Сымоне-музыку родную душу. І няцяжка было яму адкрыць крыніцы той духоўнай энергіі, якая вадзіла яго па нязвыклых дарогах жыцця, перапаўняла душу лятункамі і выпраменьвалася магутнай паззіяй. Творчы парыв — гэта ў рэшце рэшт імкненне да волі. Прыніжаная ўціскам душа мастака пакутуе, набракае пратэстам і азараецца светлым творчым парывам да Свободы-красы.

Р. Шырму, як мне сёння здаецца, належыць адно з лепшых у беларускім літаратурнаўстве вызначэнне ролі мастака і мастацтва ў духоўным жыцці народа, ахоплага ідэяй адраджэння. «Літаратура, — піша ён, — дапамагала распілаваць ланцуг нявольніцтва амерыканскіх неграў і ланцугі царскага прыгону... польская літаратура дапамагала палякам прынесці ідэю свайго дзяржаўнага ўваскрэснення праз вякі няволі, беларуская — змагаецца, і не без поспеху, з праклятай спадчынай прыгону — нявольніцкай псіхікай у народзе, будзіць і падымае годнасць працоўнага сялянина, які яшчэ ўчора гнуў галаву, прыніжаўся і з панам іначай не гутарыў, як скінуўшы шапку, нізка кланяючыся».

ВОБРАЗЫ МІЛЫЯ РОДНАГА КРАЮ

У ЦЁМНЫХ ЛЯДАХ

Пасля смерці палясоўшчыка Міхала Міцкевіча на пасаду стражніка Альбуцкага абходу быў прызначаны яго старэйшы сын Уладзімір, які неўзабаве пераехаў на Стаўпецкую лясную камору. Паводле ўспамінаў Уладзіміра Міцкевіча, працаваў ён у Альбуці нядоўга, мусіў перабрацца ў Цёмныя Ляды. Та назва ўрочышча ў Стаўцоўскім раёне.

У Коласавай аўтабіяграфіі пазначана: «У 1906 годзе мяне зволілі з настаўніцкай пасады. Зіму 1906 і 7 гадоў я жыў у брата, адчыніў нелегальную школу, меў 12 вучняў. Вечарамі пісаў, заняўся, паміж іншым, складаннем «Другога чытання для дзяцей беларусаў».

У Цэнтральным дзяржаўным гістарычным архіве БССР у Мінску захоўваецца «Інвентарнае апісанне сядзібы ляснога вартуніка Стаўпецкай застава», складзенае ў 1884 годзе.

На плане сядзібы пазначана дарога з Койданава ў Стоўбцы, чыгунка і пераезд. Стаўпецкая лясная камора знаходзілася за 4 кіламетры ад Стоўбцаў у бок Мінска, справа каля чыгункі.

Урочышча, дзе месцілася смалярня і Стаўпецкая лясная камора, у архіўных матэрыялах мае назву Цёмныя Ляды. Гэта называецца яно і цяпер старажыламі навакольных вёсак Адцэда, Кучкуны, Арцюхі. У «Службовым фармуляры лясной варты Акінчыцкага лясніцтва на 1880—85 год» стражнікам Стаўпецкай каморы і абходу лічыцца Ян Быліновіч. Палясоўшчык, які прызначаўся на гэтае месца, быў за стражніка і каморы, і абходу.

Цяпер адгорнем Коласаву трылогію «На ростанях». У ёй даецца апісанне Стаўпецкай лясной каморы і смалярні ў Цёмных Лядах. «Каля чыгункі, што злучае Мінск і Брэст, непадалёку ад станцыі, у малапрыметным кутку сярод высокага цёмнага лесу, тулілася леснікова сядзіба. Належала яна лясніцтву князя Радзівіла. За доўгі час будынік пачарнелі, пастарэлі, пакрывіліся. Ды і што гэта былі за будынікі! Нізкая, падслепаватая хата з закураннымі вокнамі і збуцвелым ганкам пазірала ў бок чыгункі. Хоць чыгунка праходзіла тут і блізка, але яе не відаць было: высокі вал, заросшы хвайняком і кустамі арэшніку, закрываў

яе. Старасвецкае гуменца з угнутаю саламянаю страхою тулілася бліжэй да лесу—здавалася для таго, каб схаватца ад холаду і вятроў, бо яны для яго былі ўжо небяспечныя. Цёмны хлевушок, таксама па шарпаны часамі, гаротна прыпадаў да зямлі. Па адзін і па другі бок сядзібы раскінулася невялікая палянка. Калісь тут была смалярня. Ад яе засталіся толькі глыбы гліняных пячэй, дзе перыліся смалкі ды дробныя рэшткі пранятых смалою карчоў. Яшчэ і цяпер адчуваўся тут душок дзёгцю і тарпатыны. Назва «Смалярня», як спадчына, перайшла на леснікову сядзібу. У ёй на сённяшняні час за лесніка быў брат Андрэя Лабановіча, Уладзімер».

Думаецца, што не толькі зіма 1906—1907 гадоў лучыла Якуба Коласа з лесніковай сядзібай у Цёмных Лядах, дзе жыла сям'я ягонай маці пасля гярэбараў з Альбуці. Улетку сюды кіраваўся паэт з Палесся, а таксама з Верхненскага народнага вучылішча, 9 ліпеня 1906 года ён браў удзел у нелегальным настаўніцкім з'ездзе, які адбыўся ў Мікалаеўшчыне. З'езд быў выкрыты паліцыяй. 25 жніўня 1906 года Мінская дырэцыя народных вучылішчаў запрасілі ў Мінск на канспіратыўны сход Якуб Колас згадваў: «На гэтым сходзе пазнаёміўся я з Уласавым, потым рэдактарам «Нашай нівы», і ад яго даведаўся, што ў Вільні праектуецца выданне газеты на беларускай мове... Я быў дужа ўсцешаны, даведаўшыся аб нараджэнні ў блізкай будучыні беларускай газеты, і з радасцю даў згоду прыняць удзел у выданні газеты. Выступаць жа ў беларускай гезеце пад сваім уласным імем была рызыкоўная справа... Вось тут, на гэтым сходзе, і перарабіў я сваё імя на Якуба Коласа, з якім і выступіў у беларускай літаратуры».

У «Нашай долі» за 1 верасня 1906 года быў змешчаны першы друкаваны твор народнага паэта — верш «Наш родны край», падпісаны псеўданімам Якуб Колас. У другім нумары «Нашай долі» звольнены настаўнік дэбютаваў і як празаік. Агавяданне «Слабода» было надрукавана пад псеўданімам Дзядзька Карусь. У вершы «Беларусам» («Наша доля» за 20 верасня 1906 года) паэт вы-

казаў свой боль за лёс Бацькаўшчыны:

Ці ж мы, хлопцы, рук не маем!
Ці ж нам сілы бог не даў!
Ці ж над родным нашым краем

Промень волі не блішчай!
З 10 лістапада 1906 года пачала выходзіць у Вільні беларуская легальная газета «Наша ніва». Якуб Колас дасылае ў рэдакцыю свае вершы, апавяданні, карэспандэнцкія допісы. Па датах нумароў «Нашай нівы» можам меркаваць, што шматлікія Коласава публікацыі прыпадаюць якраз на той час, калі ён жыў на Стаўпецкай лясной каморы ў Цёмных Лядах.

У карэспандэнцкім допісе «Беларуская мова ў казённай школе» («Наша ніва» за 22 снежня 1906 года) Якуб Колас асуджае царызм, які разбурае асновы жыцця нацыі, знаёміць чытачоў газеты з характарам унутранай царскай палітыкі, з тым, «як выковываецца беларус-інтэлігент, каторы потым цураецца свайго ўсяго роднага. Маленькі хлопчык-беларус вучыцца ў школе. Цэльх пяць або шэсць год ходзіць ён у школу. Ці чуе ж ён там сваё роднае слова? Не». Звольнены настаўнік звяртаўся да царскіх чыноўнікаў: «Як беларуса ні гналі, як яго ні душылі, як ні тапталі яго ў балота, усё ж та-кі ён захаваў сваю мову, і вы адбіраеце права ў беларуса чытаць кніжкі і газеты на роднай мове; і гэтае права адбіраеце тыя, хто быццам стаіць за свабоду народа!»

З кароткай інфармацыі Якуба Коласа, змешчанай у «Нашай ніве» за 13 красавіка 1907 года, даведаемся, што з настаўнікаў, якія бралі ўдзел у нелегальным з'ездзе, «узятлі падпіску, каб нікуды не выязджалі без дазвалення паліцыі». У маі 1907 года Якуб Колас пакінуў Стаўпецкую лясную камору ў Цёмных Лядах і накіраваўся ў Вільню. Праслед звольненага настаўніка адбыўся на лёсе ягонага старэйшага брата, палясоўшчыка Уладзіміра Міцкевіча. Ён быў несправядліва абвінавачаны на службе і зняты з пасады стражніка. Коласава маці з сям'ёю пераехала ў Мікалаеўшчыну і асталася ў колішняй карчме на ерэндыных умовах.

Генадзь ТУМАС.

БЕЛАРУСКАЯ
ДЗІЦЯЧАЯ ПАЭЗІЯ
НА УКРАЇНЕ

«ЛЯСНАЯ КАЛЫСКА»

Кіеўскае выдавецтва «Веселка» («Вясёлка») у 1979 годзе выпусціла зборнік «Лясная калыска». У ім сабраны лепшыя творы беларускіх аўтараў для дзяцей малодшага і сярэдняга школьнага ўзросту. Прадстаўлены паэты розных пакаленняў — ад класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча да сучасных сусветна вядомых майстроў слова Петруся Броўкі і Максіма Танка і іх маладзейшых калег Рыгора Барадудзіна, Веры Вярбы, Казіміра Камейшы. Шырокі свет дзіцячых імкненняў і захапленняў знаходзіць сваё раскрыццё ў цікавых вобразах, занатаваных у вершах зборніка. Перакладчы на сваю мову зрабілі вядомыя ўкраінскія паэты Мікола Нагнібеда, Максім Рыльскі, Раман Лубкіўскі, Андрэй Мальшка, Святлана Явенка і іншыя.

У снежні мінулага года ў Ніцішынскай СШ № 1 Хмяльніцкай вобласці на Украіне прайшло свята беларускай паэзіі. Яго ініцыятар — бібліятэкар Галіна Вашчанка ўдала скарыстала анталогію «Лясная калыска».

...Святочна ўпрыгожана сцена, на ёй вялікі партрэт Максіма Багдановіча, лічба 90 і неўміручыя словы слаўтага беларускага песняра: «Беларусь, твой народ дачкаецца залацістага, яснага дня...» Пад партрэтам вялікі букет з жытнёвых, пшанічных каласкоў і васількі! Улетку дзеці самі сабралі і засушылі іх.

Змястоўна, цікава гаварыла Г. Вашчанка пра творчасць М. Багдановіча. Потым школьнікі слухалі «Зорку Венеры» ў выкананні Дзяржаўнага народнага хору Беларускай ССР, а таксама фрагменты з оперы «Зорка Венеры», запісаныя на магнітафонную стужку. І вось ужо на ўкраінскай мове гучыць несляротнае Вагдановічава слова! Верш Янкі Купалы «А хто там ідзе?» школьнікі праچыталі на беларускай, украінскай, рускай мовах. Атрымаўся літаратурны мантаж аднаго верша — гімна дакастрычніцкай Беларусі.

Гучалі вершы і іншыя беларускіх паэтаў, песні на іх словы ў выкананні вакальна-інструментальных ансамбляў «Песняры», «Верасы».

Болей чым тры гадзіны працягвалася свята беларускай паэзіі — своеасаблівае дэманстрацыя дружбы ўкраінскага і беларускага народаў.

П. КАПЧЫК.

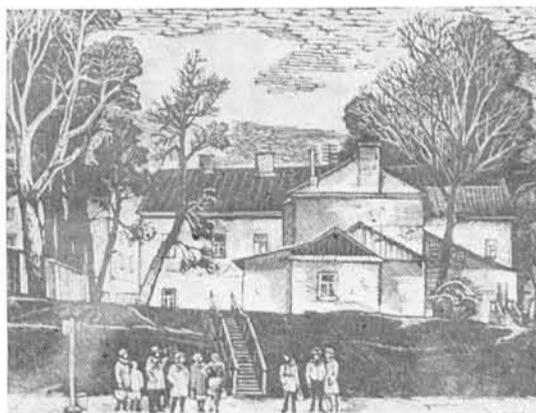
ПРЭМ'ЕРЫ

КОЛАСАЎЦАЎ

Хутка Беларускі дзяржаўны акадэмічны тэатр імя Якуба Коласа запрасіць глядачоў на прэм'еру пастаноўкі «Парог» па п'есе маладога беларускага пісьменніка А. Дударова.

1982 год у коласаўцаў абячае быць годам прэм'ер. Да 60-гаддзя ўтварэння СССР калектыў пачаў падрыхтоўку спектакля на п'есе літоўскага драматурга і публіцыста А. Лаўрычуска «Апошняя просьба». Юбілей Якуба Коласа будзе адзначаны кампазіцыяй на літаратурнай спадчыне вялікага песняра. У афішы з'явіцца імёны І. Чыгрынава, У. Караткевіча, іншых аўтараў.

З АПОШНІХ ВЕРНІСАЖАЎ

Рэспубліканская выстаўка эстампа (творы станковай друкаванай графікі) сабрала ў залах Палаца мастацтва самыя цікавыя работы мастакоў за апошнія пяць гадоў. Хрэстаматыяна завершанымі ўспрымаюцца партрэты дзеячаў беларускай культуры, зробленыя М. Купавам. [Чытачы «Голасу Радзімы» мелі магчымасць бачыць некаторыя з іх у нашых публікацыях]. Поўны антываеннага пафасу глыбока трагічны цыкл работ В. Шаранговіча «Памяці вогненых вёсак». Вялічнымі, узнятымі над паўсядзённасцю выглядаюць вясковыя жанчыны ў нацыянальных строях, якіх аўтар гэтых каляровых літаграфій—У. Савіч назваў «беларускімі мадоннамі». Замілаванасць характэрна наваколля, сыноўня любоў і ўдзячнасць кранаюць у працах Р. Сіплевіча, дзе ён увавобіў сваю маці-льняводку і бацьку-пчаляра.

250 твораў мастакоў рознага ўзросту выразна сведчаць пра своеасаблівасць і значнасць беларускай графікі, пра наяўнасць у рэспубліцы адметных і сур'ёзных майстроў.

НА ЗДЫМКАХ: работы з Рэспубліканскай выстаўкі эстампа. Я. ЦІХАНОВІЧ. «Янка Купала»; Г. ГРАК. «Белая хата»; Ю. ТЫШКЕВІЧ. «Палеская зямля».

нашы славутыя землякі

«БАЧУ СВЯТЛО...»

Неяк клецкая раённая газета «Да новых перамог» паведаміла, што вядомы афтальмолаг краіны, заслужаны дзеяч навукі РСФСР, доктар медыцынскіх навук, прафесар Станіслаў АЧАПОЎСКИ—ураджэнец Беларусі. Гэта невялікая зямля зацікавіла журналіста Уладзіміра САЗАНОВІЧА. Настойлівыя пошукі дазволілі краязнаўцу сабраць багаты матэрыял аб вучоным, які прысвяціў усю сваю практычную і навуковую дзейнасць барацьбе за захаванне зроку і прафілактыцы слепаты.

...Станіслаў Ачапоўскі нарадзіўся 22 лютага 1878 года ў вёсцы Едчыцы былога Слуцкага павета. Бацька вучонага— адстаўны паручнік Уладзімір Станіслававіч—кіраваў маёнткам, які належаў князю Радзівілу, пазней быў выбраны сакратаром з'езда міравых суддзяў. Маці вучонага была з беднай сям'і, але нечакана яна атрымала ў пасаж чатыры тысячы серабром ад цёткі, высланай у Іркуцкі край. Крыху пазней на гэтыя грошы быў куплены дом у Слуцку на рагу вуліц Шасейнай і Турэмнай, куды і пераехала ў 1881 годзе ўся сям'я Ачапоўскіх.

У Слуцку прайшлі дзіцячыя гады Стася. Цяга да ведаў, настойлівасць у вучобе дазволілі 18-гадоваму С. Ачапоўскаму ў 1896 годзе закончыць гімназію з залатым медалём, і ў тым жа годзе ён паслаў дакументы ў імператарскую Ваенна-медыцынскую акадэмію—старэйшы цэнтр рускай медыцынскай думкі, гадавальнік лекараў для рускай арміі і флоту. Юнак, як і большасць слухачоў акадэміі, сродкі для існавання здабываў самастойна.

Вясной 1897 года Станіслаў упершыню быў удзельнікам масавага выступлення рабочых супраць царызму, на яго вачах некалькі дэманстрантаў былі расстрэляны.

Летам 1901 года С. Ачапоўскі здаў дзяржаўныя выпускныя экзамены і атрымаў званне «лекара з адзанакай», маючы ў экзаменацыйным лісце сярод 36 «пяцёрак» адну «чацвёрку» — па багаслоўю. Як таленавітага спецыяліста, яго пакінулі пры вочнай клініцы Ваенна-медыцынскай акадэміі для ўдасканалення ў выбранай спецыяльнасці — афтальмологіі. Станіслаў Уладзіміравіч стаў ардынатарам і разам са сваім настаўнікам, вядомым прафесарам Л. Белярмінавым паехаў у Стаўрапольскую, Уфімскую, Арэнбургскую і іншыя губерні Расіі, каб аказаць дапамогу хворым.

У 1904 годзе трохгадовая карпатлівая работа над дысэртацыяй была закончана. У 29 гадоў С. Ачапоўскі стаў доктарам медыцынскіх навук. Ён адмовіўся ад замежнай камандзіроўкі і паехаў на Каўказ. Паклоннік паэзіі Пушкіна і Лермантава, малады вучоны працаваў у месцах ссылак паэтаў.

Час самастойнай работы быў вельмі плённы. У 1907 годзе ў часопісе «Вестник офтальмологии» Станіслаў Уладзіміравіч

апублікаваў свае першыя навуковыя працы.

З восні 1909 года і да апошніх дзён свайго жыцця С. Ачапоўскі працаваў у вочным аддзяленні Краснадарскай вайскавой бальніцы, пасля рэвалюцыі перайменаванай у краевую. Малады ўрач вызначаўся вялікай ініцыятывай, нястомнай энергіяй, пры невялікіх штатах здолеў ператварыць аддзяленне ў цэнтр, куды ехалі хворыя з усяго Паўночнага Каўказа. Пры гэтым Станіслаў Уладзіміравіч быў простым і чутым. Бясплатным стацыянарным лячэннем карысталіся толькі казакі, а ўсе астатнія павінны былі плаціць. І доктар пачаў шырока выкарыстоўваць метады амбулаторных аперацый для хворых, не маючых магчымасці лячыцца стацыянарна. Для гэтага падоўжыў работу амбулаторыі на чатыры гадзіны.

З першых дзён устанавлення Савецкай улады на Кубані Станіслаў Уладзіміравіч актыўна ўдзельнічаў у рабоце групы энтузіястаў-вучоных, якія дамагліся стварэння медыцынскага факультэта пры Кубанскім універсітэце. Стаўшы арганізатарам кафедры вочных хвароб, ён быў яе нязменным кіраўніком на працягу чвэрці стагоддзя.

Летам 1921 года С. Ачапоўскі атрымаў дазвол за подпісам народнага камісара М. Сямашкі на арганізацыю атрадаў па барацьбе з хваробамі вачэй. Атрадаў было 58, і ў 22 з іх работу ўзначальваў ён сам. Трэба напамінаць, што гэтыя атрады працавалі ў той час, калі ў гарах яшчэ дзейнічалі банды, не было дарог. Цяжка было і без ведання мовы, звычайна мясцовых жыхароў. Урачы наведвалі многія аўтаномныя вобласці, высакагорныя раёны Дагестана, Абхазіі, нястомна працавалі над вывучэннем захворванняў вачэй, лячылі сотні, тысячы хворых.

Самаадданая праца Станіслава Уладзіміравіча заслужыла глыбокую павагу народа. Напрыклад, у 1926 годзе жыхары Учкулана выбралі вучонага Ганаровым грамадзянінам і членам агульнага Савета. Выканком Карачаеўскай вобласці назваў імя прафесара акруговую бальніцу. А 12 снежня 1926 года вучоны быў ўзнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Станіслаў Уладзіміравіч ахвотна перадаваў свае веды вучням. Са сцен клінікі выйшлі 4 прафесары, 9 кандыдатаў навук, сотні ўрачоў, якія і сёння працуюць у розных кутках кра-

іны. Пад кіраўніцтвам Ачапоўскага было выканана 574 навуковых работы, 112 напісана ім самім па рознай тэматыцы. Шматлікія яркія нарысы і артыкулы вучонага былі прысвечаны прыродзе, культуры, паэзіі і гісторыі. Прафесар Ачапоўскі многія гады ўдзельнічаў у розных рэдакцыйных калегіях часопісаў і зборнікаў, прымаў удзел у стварэнні «Вялікай медыцынскай энцыклапедыі». Выдатны хірург і акуліст зрабіў 35 тысяч аперацый, аказаў дапамогу больш чым 400 тысячам хворых.

Нягледзячы на сваю службовую занятасць, Станіслаў Уладзіміравіч з першых дзён Савецкай улады вёў вялікую грамадскую работу. На працягу многіх год — дэпутат Краснадарскага краявога і гарадскога Саветаў, член крайвыканкома. Народ выбіраў яго дэпутатам II з'езда Саветаў Паўночнага Каўказа і з'езда Азова-Чарнаморскага краю. З 1941 года Ачапоўскі — дэпутат Вярхоўнага Савета СССР.

У гады Вялікай Айчыннай вайны ён разам з Кубанскім інстытутам эвакуіруецца ў Ерван і Цюмень, дзе ў складаных умовах рыхтуе кадры ўрачоў, якія так патрэбны былі фронту, у шпітэлях вяртае раненых у строй.

17 красавіка 1945 года перастала біцца сэрца камуніста С. Ачапоўскага. У некралогу, апублікаваным на наступны дзень у газеце «Савецкая Кубань», гаварылася, што «ён (Ачапоўскі — У. С.) быў адным з буйнейшых спецыялістаў-афтальмолагаў нашай краіны, адным з заснавальнікаў і арганізатараў вышэйшай медыцынскай школы на Кубані...»

Па рашэнню ўрада імя С. Ачапоўскага было прысвоена Краснадарскай краевой клінічнай бальніцы, дзе прайшлі 35 гадоў напружанай працы вучонага. Помнік, які стаіць ля бальніцы, звернуты тварам да будынка вочнага аддзялення. Там пастаянна ідзе работа па слядоўнікаў і вучняў доктара медыцыны, нашага земляка Станіслава Ачапоўскага.

Уладзімір САЗАНОВІЧ.

НА ЗДЫМКУ: С. АЧАПОЎСКИ.

ЖЫЛІ-БЫЛІ РАДЗІМІЧЫ

Нібы на чароўнай машыне часу зрабілі падарожжа ў глыб стагоддзяў школьнікі з гуртка «Юны археолаг» Магілёўскага абласнога Палаца піянераў. Яны адкрылі новае пасяленне X—XIV стагоддзя на беразе ракі Бяся пад горадам Чавусы. На думку спецыялістаў, гэта адно з нямногіх вядомых ва Усходняй Беларусі пасяленняў часоў Кіеўскай Русі.

Гурткоўцы знайшлі мноства старадаўніх рэчаў, якія раскажваюць пра быт людзей тых далёкіх часоў, іх заняткі, лад жыцця. Сярод знаходак — магутная страла, зольная прабіць металічныя даспехі, абломкі шпоры, нажы, крэсіва, тачыльны брусок, некалькі прасніц, розныя ўпрыгажэнні, рыбалоўныя снасці, косці жывёл, рыб.

— Усе гэтыя рэліквіі даюць падставу сцвярджаць, што тут быў родавы пасёлак усходне-славянскага племені радзімічаў, — расказвае кіраўнік экспедыцыі, старшы выкладчык Магілёўскага педінстытута, кандыдат гістарычных

навук Я. Рьер. — Мы выявілі пакуль тры сядзібы. У адной з іх жыў ці то сам феодал, ці яго ўпраўляючы. Побач — ювеліры, ганчары, бондары, цесляры, паляўнічыя, рыбакі, земляробы. Знойдзеныя прасніцы, характэрныя для валынскіх майстроў, сведчаць аб шырокіх гандлёвых сувязях жыхароў.

Пасяленне, якое раскапалі гурткоўцы, на шэсцьсот гадоў старэй за Чавусы, якія адзначылі сваё чатырохсотгоддзе. Раскопкі юныя археолагі вядуць па плану навуковай работы Магілёўскага педагагічнага інстытута. Сёлета яны вырашылі ўстанавіць размяшчэнне знойдзенага сельскага пасялення, яго планіроўку, архітэктур.

Шэсць гадоў працуе археалагічны гурток. Матэрыялы, якія школьнікі прывезлі з экспедыцыі, увайшлі ў склад археалагічных рэзідэлаў інстытута і абласнога краязнаўчых музеяў.

Н. НАЗАРОВІЧ.

СПОРТ

ЛЕПШЫЯ

Федэрацыя бадмінтона СССР назвала лепшых спартсменаў і суддзяў леташняга года. Сярод бадмінтаністаў першае месца аддана неаднаразоваму чэмпіёну краіны мінчаніну Анатолю Скрышко.

І ў жанчын спіс мацнейшых узначаліла беларуская спартсменка. Гэта чэмпіёнка СССР Святлана Бялясава з Магілёва.

Святлане Бялясавай уручаны таксама Габраўскі ганаровы прыз «Лепшаму спартсмену года Магілёўскай вобласці». Летась яна восьмы раз выйграла чэмпіянат СССР, стала пераможцай адкрытага першынства Францыі і заваявала прыз вялікага бадмінтона краіны.

Ганаровы прыз для лепшага спартсмена Магілёўскай вобласці штогод устанавівае Габраўскі акруговы савет Балгарскага саюза фізічнай культуры і спорту. У сваю чаргу, камітэт па фізічнай культуры і спорту пры Магілёўскім аблвыканкоме ўзнагароджвае аналагічным прызам лепшага спартсмена Габраўскай акругі.

ПЕРАМОГ КУПРЭЙЧЫК

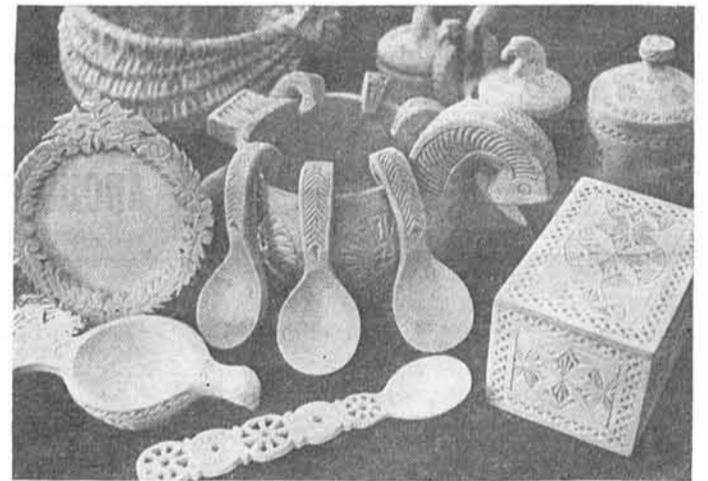
У невялікім англійскім горадзе Гасцінгсе завяршыўся традыцыйны міжнародны турнір па шахматах. Гонар нашай краіны на ім абаранялі масквіч Васіль Смыслоў і мінчанін Віктар Купрэйчык.

Гасцінгс — шчаслівы горад для беларускіх шахматыстаў. Некалькі гадоў назад у такім жа традыцыйным турніры перамог гросмайстар Аляксей Суэцін (які нядаўна пераехаў жыць у Маскву). А цяпер традыцыю прадоўжыў Віктар Купрэйчык. Ён на адно ачко апырэдыў Смыслова і англічаніна Спілімэна.

УСЯГО АДЗІН САНТЫМЕТР

Міжнародныя зімовыя спаборніцтвы лёгкаатлетаў на Кубак Вільнюса прайшлі ў літоўскай сталіцы.

У гэтым турніры ўдзельнічалі і беларускія спартсмены. Лепшым з іх быў Генадзь Валюкевіч. Мінчанін заняў другое месца ў трайным скачку. Усяго адзін сантыметр уступіў ён пераможцу Юрыю Анікіну з Горкага.

У Палацы культуры чыгуначнікаў у Гомелі праходзіць абласная выстаўка народнай творчасці. На ёй дэманструецца больш трохсот работ самадзейных мастакоў і майстроў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Лепшыя з прадстаўленых тут работ будуць экспанаваны на сёлетняй Усесаюзнай выстаўцы народнай творчасці ў Маскве. НА ЗДЫМКАХ: у зале выстаўкі; работы гамлячана А. РАБЦАВА.

Фота І. ЮДАША.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Зак. 149